

COL·LECCIÓ VIDAL VALLE ORTÍ

MONEDA VALENCIANA

COL·LECCIÓ VIDAL VALLE ORTÍ

MONEDA VALENCIANA

Desembre de 2024 – maig de 2025

MUSEU DE PREHISTÒRIA DE VALÈNCIA

COL·LECCIÓ VIDAL VALLE ORTÍ

MONEDA VALENCIANA

DESEMBRE DE 2024 – MAIG DE 2025

DIPUTACIÓ DE VALÈNCIA

President

Vicente José Mompó Aledo

Diputat de Cultura

Paco Teruel Machí

MUSEU DE PREHISTÒRIA DE VALÈNCIA

Directora

María Jesús de Pedro Michó

Cap de negociat de disseny i producció d'exposicions

Laura Fortea Cervera

EXPOSICIÓ / EXPOSICIÓN

Comissariat / Comisariado

Manuel Gozalbes Fernández de Palencia

Ángel Sánchez Molina

Projecte museogràfic / Proyecto museográfico

Ángel Sánchez Molina

Assessorament científic i texts / Asesoramiento científico y textos

Manuel Gozalbes Fernández de Palencia, Ángel Sánchez

Molina, Pablo Cerdà Insa, Pere Pau Ripollés Alegre,

Juan Antonio Sendra Ibáñez, David Francés Vañó

Col·lecció Vidal Valle Ortí / Colección Vidal Valle Ortí

Ángeles Valle Pechuán

Ignacio Valle Pechuán

Mercedes Valle Pechuán

Vidal Valle Pechuán

Disseny gràfic / Diseño gráfico

Pascual Lucas Castelló

Joc Interactiu / Juego interactivo

Render

Antaviana

La Foneria

Muntatge en sala / Montaje en sala

Ramón Canal Roca, Pablo Cerdà Insa,

Juan Antonio Sendra Ibáñez

Difusió i xarxes socials / Difusión y redes sociales

Begonya Soler Mayor

Francisco Pavón Tudela

Gestió administrativa / Gestión administrativa

Yolanda Miñana García, Ana Beltrán Olmos, Jorge

Pallarés Bonet, Manuel Bayona Gimeno

Imatges / Imágenes

Arxiu SIP. Museu de Prehistòria de València

Vidal Valle Pechuán

Traducció i correcció de texts / Traducción y corrección de textos

David Verdejo Arrué

Producció i muntatge instal·lacions / Producción y montaje instalaciones

Esfera. Proyectos Culturales

Sergio Carrero Melian

Instalaciones iluminación Grupo Luz

Carpintería Sebastián López

Lems. Procesos informáticos y audiovisuales

Cristalería Jomicri's

Impressió material de sala / Impresión material de sala

Símbols Senyalització Integral

Impressió cartell / Impresión cartel

Imprenta Provincial de la Diputació de València

Ajudants de muntatge / Ayudantes de montaje

Isabel Carbó Dolz

María Jesús Navarro Máñez

Equipament audiovisual / Equipamiento audiovisual

Servicio de Informática y Organización

Assegurances / Seguros

Allianz

Organització i producció / Organización y producción

Museu de Prehistòria de València de la Diputació de

València

Agraïments personals / Agradecimientos personales

Carlos Ferrer García, Carolina Ruíz León, Laura

Fortea Cervera, Eva Ripollés Adelantado, Antonio

Espinosa Pescht, Vicente José Mandingorra Llabata,

José Riera Cardo, Jesús Aroca Castillo

CATÀLEG / CATÁLOGO

Autors / Autores

Manuel Gozalbes Fernández de Palencia, Ángel Sánchez

Molina, Pablo Cerdà Insa, Pere Pau Ripollés Alegre,

Juan Antonio Sendra Ibáñez, David Francés Vañó

Disseny catàleg / Diseño catálogo

Pascual Lucas Castelló

Traducció catàleg al valencià / Traducción catálogo al valenciano

David Verdejo Arrué

Imatges / Imágenes

Museu de Prehistòria de València

Vidal Valle Pechuán

Impressió / Impresión

La Imprenta CG

Edita

Museu de Prehistòria de València | Diputació de

València

Portada: Alfons II. Timbre. València. 1426.

© del text: els autors

© de les imatges: els autors o institucions propietàries

© de l'edició: Diputació de València.

Museu de Prehistòria, 2024

I.S.B.N. 978-84-7795-589-4

D.L.: V-4726-2024

ÍNDIX ÍNDICE

- 7 Presentació
Presentación
- 11 La moneda valenciana i la col·lecció Vidal Valle Ortí
La moneda valenciana y la colección Vidal Valle Ortí

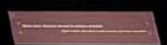
CATÀLEG / CATÁLOGO

- 36 La numismàtica valenciana
La numismática valenciana
- 38 Una llarga història monetària
Una larga historia monetaria
- 40 La fabricació
La fabricación
- 42 Les nostres monedes més antigues
Nuestras monedas más antiguas
- 44 Els dissenys
Los diseños
- 46 Les autoritats
Las autoridades
- 48 Les llegendes
Las leyendas
- 50 Les denominacions
Las denominaciones
- 52 Els símbols i les marques
Los símbolos y las marcas
- 54 No només monedes oficials
No solo monedas oficiales
- 56 Fitxes per a la vida quotidiana
Fichas para la vida cotidiana
- 58 Les medalles valencianes
Las medallas valencianas
- 62 Síntesi de la història numismàtica valenciana
Síntesis de la historia numismática valenciana
- 76 Bibliografia
Bibliografía

COL·LECCIÓ VIDAL VALLE ORTÍ

MONEDA VALENCIANA

Presentació Presentación

La col·lecció numismàtica que es presenta en esta exposició fou reunida per Vidal Valle Ortí, una figura clau per al patrimoni valencià. Este conjunt compost per 1070 monedes comprén tots els períodes de la nostra història i és el més important del seu àmbit. Ens trobem davant d'una col·lecció única que inclou nombroses peces que no es poden trobar en museus valencians.

Vidal Valle Ortí (1935- 2001) fou un empresari creatiu i apassionat que destacà com a col·leccionista. Mostrà un entusiasme especial per la moneda valenciana i sovint establí contactes amb professionals, experts i estudiosos de la numismàtica. La seua col·lecció és fruit de l'esforç i de la tenacitat per tal d'adquirir les millors peces. El profund coneixement del material li permetia tindre un bon criteri a fi d'arreglar tots els tipus i variants que existien. Vidal Valle es proposà reunir una col·lecció numismàtica representativa, variada i de qualitat. Per això

La colección numismática que se presenta en esta exposición fue reunida por Vidal Valle Ortí, una figura clave para el patrimonio valenciano. Este conjunto formado por 1070 piezas, cubre todos los periodos de nuestra historia y es el más importante en su género. Se trata de una colección única que incluye ejemplares singulares que no se conservan en ningún museo valenciano.

Vidal Valle Ortí (1935-2001) fue un empresario creativo y apasionado que destacó como coleccionista. Demostró un particular entusiasmo por la moneda valenciana y mantuvo contactos asiduos con profesionales, entendidos y estudiosos de la numismática. Su colección es el resultado de su esfuerzo y perseverancia por conseguir los mejores ejemplares. Su profundo conocimiento del material le proporcionaba un atinado criterio para reunir todos los tipos y variantes existentes. Vidal Valle se propuso conseguir una colección numismática representativa, variada y

l'exposició mostra peces meravellosament conservades, singulars o comunes, però totes elles constituïxen un magnífic testimoni de la història del poble valencià. Les peces numismàtiques transcendeixen l'àmbit del col·leccionisme, ja que conformen un conjunt documental de gran valor per a disciplines com l'arqueologia, la història, l'economia, la política, l'epigrafia o l'art.

Vidal Valle desitjava que les seues monedes passaren a formar part d'una institució pública valenciana que les exhibira. Tant els hereus com l'administració mostren un gran interès perquè esta col·lecció arribe a ser de titularitat pública en el futur. La rellevància d'este recull és innegable i, de fet, suplix una mancança històrica en els nostres museus. L'exposició fa realitat l'anhel de Vidal Valle, ja que posa les monedes a l'abast de la ciutadania. Només queda formalitzar un acord d'adquisició que permeta que l'actual depòsit temporal es convertisca en un fons museístic permanent.

de calidad. Por ello la exposición muestra piezas con una conservación excelente, singulares o comunes, pero que en todos los casos constituyen un testimonio excepcional de la historia del pueblo valenciano. Las piezas numismáticas trascienden el ámbito del coleccionismo, ya que conforman un conjunto documental de gran valor para disciplinas como la arqueología, la historia, la economía, la política, la epigrafía o el arte.

Vidal Valle deseaba que sus monedas pasaran a formar parte de una institución pública valenciana que las exhibiera. Tanto los herederos como la administración muestran un gran interés porque esta colección llegue a ser de titularidad pública en el futuro. La relevancia de este conjunto es innegable y, de hecho, suple una carencia histórica en nuestros museos. La exposición hace realidad el anhelo de Vidal Valle, ya que pone las monedas al alcance de la ciudadanía. Solo queda formalizar un acuerdo de adquisición que permita que el actual depósito temporal se convierta en un fondo museístico permanente.

La moneda valenciana i la col·lecció Vidal Valle Ortí

La moneda valenciana y la colección Vidal Valle Ortí

El patrimoni numismàtic valencià

Al llarg de la història, les monedes s'han utilitzat per al pagament de béns i servicis, facilitar l'estalvi i actuar com a mesura de valor. Una de les seues característiques més singulars és que, a pesar de ser produïdes per les autoritats i concebudes com a instruments de propaganda, sempre s'han destinat a l'ús quotidià. Des d'estes premisses es comprén la rellevància patrimonial i documental de la numismàtica. Les monedes encunyades durant els períodes ibèric, romà, visigot, medieval, modern i contemporani constituïxen un valuós llegat material que aborda aspectes molt variats de la història valenciana. Este conjunt documental és un ric testimoni de les societats de diferents èpoques, ja que aporta informació sobre qüestions arqueològiques, polítiques, econòmiques, religioses, culturals, artístiques, tècniques, iconogràfiques, epigràfiques i heràldiques.

El patrimonio numismático valenciano

A lo largo de la historia, las monedas se han utilizado para el pago de bienes y servicios, han facilitado el ahorro y han servido como medida de valor. Una de sus mayores singularidades reside en que, a pesar de ser producidas por las autoridades y concebidas como instrumentos de propaganda, siempre han estado destinadas al uso cotidiano. Desde estas premisas se comprende la relevancia patrimonial y documental de la numismática. Las monedas que se acuñaron durante los períodos ibérico, romano, visigodo, medieval, moderno y contemporáneo conforman un valioso legado material vinculado con temas muy variados de la historia valenciana. Este conjunto documental constituye un rico testimonio de las sociedades de diferentes épocas, ya que informa sobre cuestiones de carácter arqueológico, político, económico, religioso, cultural, artístico, técnico, iconográfico, epigráfico o heráldico.

Estes sèries monetàries han despertat un gran interès dins de la investigació numismàtica, com ho evidencien tant els estudis generals com una abundant producció de treballs especialitzats. Esta atenció es reflectix en l'àmplia bibliografia disponible sobre el tema, on destaca especialment l'extensa obra de Felip Mateu i Llopis. Respecte a la divulgació, el Museu de Prehistòria de València ha contribuït notablement a la difusió d'este patrimoni amb diverses exposicions temporals dedicades a la història monetària del territori valencià. Entres estes, cal ressaltar *Monedes d'ahir, tresors de hui* (1997), *Els diners van i vénen* (1999), *El tresor islàmic del carrer de Santa Elena* (2001) i *Històries en miniatura* (2014).

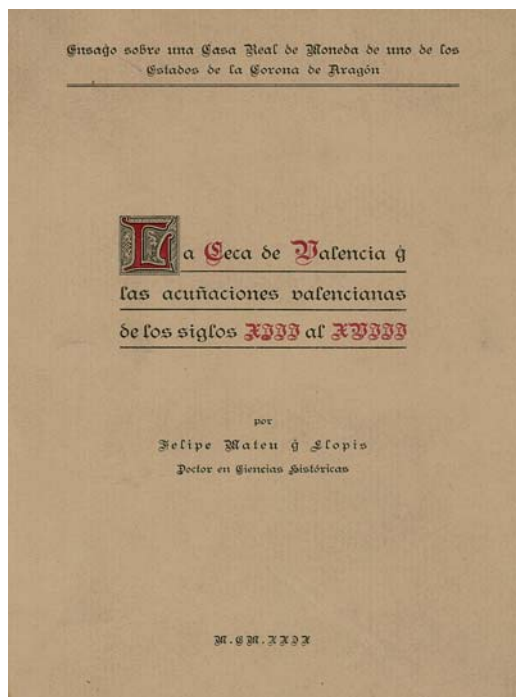
Tot i la importància indiscutible de la numismàtica valenciana, esta no gaudix d'una presència suficientment representativa dins dels fons permanents de les col·leccions públiques valencianes. En efecte, les institucions museístiques valencianes no començaren a incorporar de manera regular fons numismàtics fins a mitjan segle XX, i això fou principalment a través d'excavacions arqueològiques o donacions individuals. Així doncs, no existix cap col·lecció numismàtica de caràcter històric. La col·lecció de la Universitat de València és una excepció a esta

Estas series monetarias han recibido la atención de la investigación numismática, tanto a través de estudios de carácter general como de numerosos trabajos especializados, tal y como demuestra la amplia bibliografía existente sobre la materia, entre la que destaca la extensa obra de Felipe Mateu y Llopis. En el ámbito de la divulgación pública, el Museo de Prehistoria de Valencia ha realizado diferentes exposiciones temporales vinculadas a la historia monetaria del territorio valenciano: *Monedas de ayer, tesoros de hoy* (1997), *El diners van i vénen* (1999), *El tesoro islámico de la calle Santa Elena* (2001) o *Historias en Miniatura* (2014).

Aunque la numismática valenciana tiene una indudable relevancia patrimonial, no cuenta con una presencia suficientemente representativa entre los fondos permanentes de las colecciones públicas más significadas de este territorio. La realidad es que las instituciones museísticas valencianas solo comenzaron a incorporar regularmente fondos numismáticos desde mediados del siglo XX, procedentes de excavaciones o donaciones puntuales, por lo que no conservan ninguna colección numismática de carácter histórico. La única excepción es la colección de la Universitat de València, aunque tiene una escasa presen-

Estudi de Felip Mateu i Llopis, *La ceca de Valencia y las acuñaciones valencianas de los siglos XIII al XVIII* (1929).

norma, encara que la seua representació de les sèries valencianes és limitada, ja que es tracta d'un fons de caire general. En este context, els museus valencians sols disposen d'exemplars de sèries monetàries comunes, en què, tot i que de tant en tant es poden trobar peces singulars, no sempre assolixen el nivell de qualitat desitjable. Els fons més rellevants sovint s'han originat a partir de troballes de tresors de diverses èpoques que inclouen monedes valencianes d'interés, però el seu abast es veu restringit per la concentració en períodes històrics específics. Tot això s'ha compensat, en algun cas puntual, amb el desenvolupament d'una política regular d'adquisicions que permet, lentament i amb un gran esforç, cobrir algunes carències. Per aquesta via, la col·lecció numismàtica del Museu de Prehistòria de València ha millorat molt notablement durant les últimes dècades conformant, per exemple, un fons de referència dedicat al paper moneda valencià de la Guerra Civil.

Estudio de Felipe Mateu y Llopis, *La ceca de Valencia y las acuñaciones valencianas de los siglos XIII al XVIII* (1929).

cia de las series valencianas ya que se trata de un fondo de carácter general. De este modo, los museos valencianos únicamente conservan ejemplares de series comunes, ocasionalmente acompañados por alguna pieza singular, pero con calidades que no siempre alcanzan el nivel que sería deseable. Los

fondos más destacados suelen tener su origen en hallazgos de tesoros de diferentes épocas que incluyen piezas valencianas de calidad, pero con la limitación de concentrarse en series monetarias de períodos concretos. Todo esto se ha compensado, en algún caso puntual, con el desarrollo de una política regular de adquisiciones que permite, lentamente y con un gran esfuerzo, cubrir algunas carencias. Por dicha vía, la colección numismática del Museu de Prehistòria de València ha mejorado muy notablemente durante las últimas décadas conformando, por ejemplo, un fondo de referencia dedicado al papel moneda valenciano de la Guerra Civil.

Des del punt de vista estrictament numismàtic, les col·leccions públiques de la Comunitat Valenciana són molt desiguals, cosa que fa que la visió que oferixen de la història monetària valenciana siga parcial i incompleta. En canvi, les col·leccions privades, amb una interacció constant amb el mercat i on la titularitat de les peces sol canviar amb relativa freqüència, concentren tradicionalment els exemplars de més qualitat i raresa. En este sentit, la col·lecció de Vidal Valle Ortí destaca com el millor exemple de com es pot preservar un patrimoni tan específic des de l'esfera privada, sempre que les condicions ho permeten. El seu llegat la convertix en un referent essencial en el món del col·leccionisme, atés que aconseguix atresorar el conjunt més complet sobre la història monetària de la nostra terra.

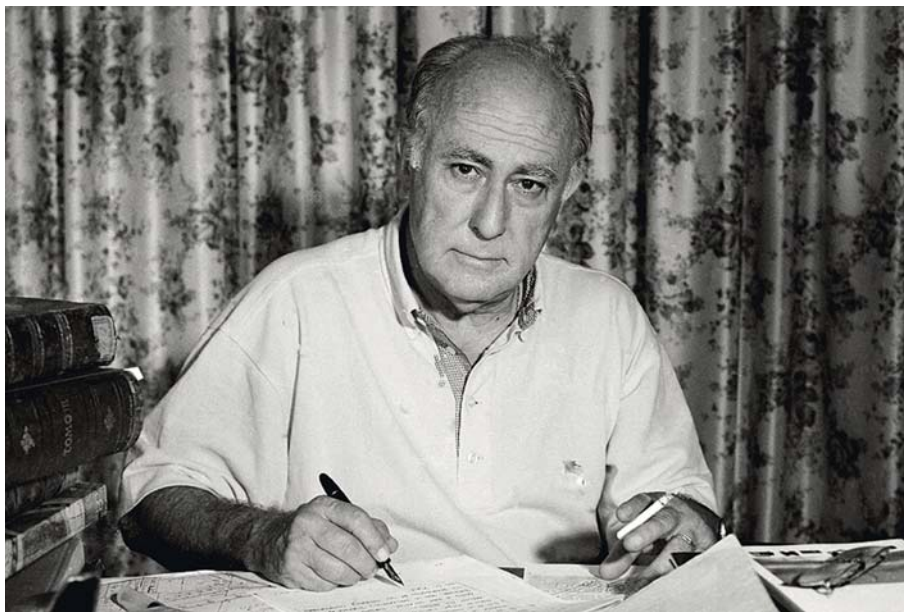
La col·lecció Vidal Valle Ortí

Vidal Valle Ortí (1935-2001) fou una persona plena de vitalitat, creativitat i passió, a més d'un gran col·leccionista. La seua vida estigué marcada per una intensa trajectòria empresarial que combinà amb una gran afició a recopilar tot tipus d'objectes: des de segells i clauers fins a gallines de ceràmica, butlletes de loteria o baralles espanyoles. A més, el seu interès pel món de l'art fou evident,

Desde el punto de vista estrictamente numismático, las colecciones públicas de la Comunitat Valenciana son muy desiguales y solo proporcionan una visión parcial de la historia monetaria propia. Por otro lado, las colecciones privadas, que realizan interacciones constantes con el mercado y donde la titularidad de las piezas cambia con frecuencia, han acaparado tradicionalmente los ejemplares de mayor calidad y rareza. Entre todas ellas, la colección Vidal Valle Ortí constituye el mejor exponente de la salvaguarda de un patrimonio específico que se puede lograr desde el ámbito privado, cuando las circunstancias lo permiten. Su legado lo ha convertido en un referente del coleccionismo al lograr reunir el conjunto más completo sobre la historia monetaria valenciana.

La colección Vidal Valle Ortí

Vidal Valle Ortí (1935-2001) fue un hombre vitalista, creativo, apasionado y un gran coleccionista. Su vida estuvo marcada por una variada actividad empresarial que compaginó con su afición por recopilar objetos de muy diversa índole como sellos, llaveros, gallinas de cerámica, boletos de lotería o barajas españolas. También se interesó por el mundo del arte, y una pequeña parte de su notable

Vidal Valle Ortí
(fotografia: Vidal Valle Pechuán).

i una part de la seua valuosa col·lecció es conserva i s'exposa en el Museu d'Art Contemporani - Vicente Aguilera Cerni de Vilafamés.

La seua col·lecció de moneda valenciana, amb tot, fou la que formà amb més passió i la que rebé una atenció significativa. Hi dedicà un nombre infinit d'hores d'estudi, amb un coneixement exhaustiu de cada una de les monedes que adquiria, amb l'objectiu de perfeccionar el seu criteri per a identificar-ne els tipus existents i cobrir-ne les llacunes quan se'n presentava l'oportunitat. Visitava habitualment el mercat numismàtic que se celebrava els diumenges de matí en la Llotja de València, on no només aconseguia noves peces, sinó que també aprofitava per a raonar amb comerciants, aficionats

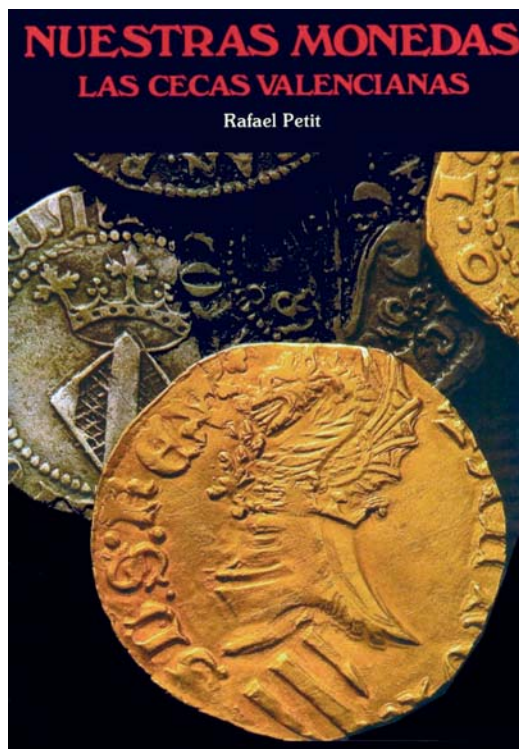
colección se encuentra expuesta en el Museu d'Art Contemporani - Vicente Aguilera Cerni de Vilafamés.

Sin embargo, fue su colección de monedas valencianas la que formó con mayor entusiasmo y la que recibió mayores atenciones. Dedicó incontables horas de estudio a la materia y conocía minuciosamente cada una de las monedas que adquiría, con la voluntad de afinar el criterio para identificar los tipos existentes y completar lagunas cuando la ocasión se presentara. Durante años visitó el mercado numismático que se celebraba los domingos por la mañana en la Lonja de Valencia, donde podía conseguir nuevas piezas, así como mantener conversaciones con comerciantes, aficionados y entendidos en el mundo de la moneda. Como buen coleccionista,

Catàleg de Rafael Petit,
Nuestras monedas.
Las cecas valencianas (1981).

i experts en la matèria. A més, com a col·leccionista, també feia adquisicions en xicotetes botigues locals i en diverses cases de subhastes nacionals i internacionals. El conjunt que aplegà a formar és únic, perquè també va incorporar peces de col·leccions anteriors, com la de Rafael Petit, autor d'un important catàleg de moneda valenciana.

En els cercles numismàtics, la col·lecció de Vidal Valle Ortí és coneguda des de fa dècades. Durant la segona meitat del segle XX fou capaç de reunir un conjunt extraordinari de peces gràcies a la seua intensa dedicació i a un gran esforç econòmic. Este conjunt únic, format per 1070 monedes, medalles i fitxes, abasta la major part dels tipus que configuren la història monetària valenciana. Així, Vidal Valle es consolidà com a col·leccionista de prestigi, fet que li obriria les portes a les peces més valuoses d'una època en què el

Catálogo de Rafael Petit,
Nuestras monedas.
Las cecas valencianas (1981).

también adquiría piezas en pequeños comercios locales y en diferentes casas de subastas nacionales e internacionales. El conjunto que logró formar resulta singular debido a que también se benefició, como sucede en casos señalados, de la adquisición e integración de otras colecciones precedentes, como la que perteneció a Rafael Petit, autor de un

importante catálogo de moneda valenciana.

En los círculos numismáticos se conoce la colección Vidal Valle Ortí desde hace décadas. Durante la segunda mitad del siglo pasado logró reunir un extraordinario conjunto de piezas sobre la base de una intensa dedicación y de un importante esfuerzo económico. Se trata de un conjunto único formado por 1070 monedas, medallas y fichas que incluye la mayoría de los tipos que conforman la historia monetaria valenciana. Vidal Valle se forjó también una gran reputación como coleccionista que le permitió acceder a las mejores piezas en una época en la que el mercado

mercat numismàtic presentava trets ben diferent als actuals. En resum, la seua col·lecció cobrix àmpliament tot l'espectre de la producció monetària realitzada en el territori valencià al llarg de la història. És un conjunt equilibrat i excepcional pel que fa als períodes, seques, tipus i denominacions valencianes, cosa que la situa com la millor del seu tipus.

La col·lecció assolí una notorietat destacada gràcies a dos subhastes celebrades per part de l'empresa Aureo, en què es posaren a la venda monedes repetides de la col·lecció sota el títol *Reino de Valencia*. La primera tingué lloc el 21 de maig de 1996 i inclogué 252 peces (lots 150-399), mentre que la segona, celebrada el 27 de febrer de 2002, oferí 289 monedes de totes les èpoques (lots 1347-1635). El Museu de Prehistòria de València feu ús del dret de tempteig que li corresponia legalment i aprofità esta última subhasta per tal d'adquirir 19 peces de distintes èpoques.

Com ja s'ha assenyalat anteriorment, la rellevància d'este conjunt és especialment destacable si considerem que cap col·lecció pública valenciana disposa d'una mostra àmplia i representativa de la història monetària del país. Conscient d'esta singularitat i de la predispo-

numismàtic tenia unas característiques completamente diferentes a las actuales. En definitiva, su colección cubre con holgura todo el espectro de la producción monetaria realizada en territorio valenciano a lo largo de la historia. Es un conjunto equilibrado y excepcional, en lo referido a períodos, cecas, tipos y denominaciones valencianas, lo que la convierte en la mejor en su género.

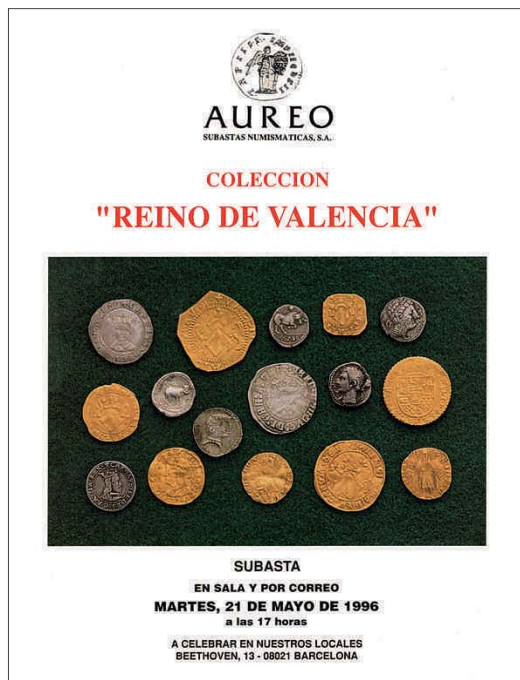
La colección logró una particular notoriedad a través de dos subastas que celebró la empresa Aureo, donde se ofrecieron monedas repetidas de la colección bajo el título *Reino de Valencia*. La primera tuvo lugar el 21 de mayo de 1996 e incluía 252 piezas pertenecientes a la misma (lotes 150-399), mientras que la segunda, celebrada el 27 de febrero de 2002, ofreció 289 monedas de todas las épocas (lotes 1347-1635). Esta última venta fue aprovechada por el Museu de Prehistòria de València para adquirir 19 piezas de diferentes períodos ejerciendo el derecho de tanteo que le corresponde legalmente.

Como ya se ha señalado, su importancia resulta particularmente notable teniendo presente que ninguna colección pública valenciana cuenta con una muestra amplia y representativa de la historia monetaria de la región. El Museu de Prehistòria de València, conocedor de la singularidad

Catàleg de la subhasta
celebrada per Aureo en 1996
amb peces de la col·lecció Vidal
Valle Ortí.

sició favorable dels hereus per a mantindre el llegat en terres valencianes, el Museu de Prehistòria de València encetà les negociacions per a la seua adquisició l'any 2004. En un primer moment, es procedí a la valoració del conjunt i el 2006 la Diputació de València assignà una partida pressupostària per a dur a terme l'operació. No obstant això, les converses s'interromperen per motius de caràcter administratiu. A pesar d'esta interrupció temporal, en els últims anys s'han impulsat diverses iniciatives que han permés posar en valor esta col·lecció. S'han catalogat les peces per a publicar-les en una pàgina web i, per primera vegada, s'han exposat al públic en una mostra.

El projecte per a documentar la col·lecció Vidal Valle Ortí s'encetà amb l'elaboració d'un inventari detallat, complementat amb imatges, en un treball coordinat per la Universitat de València a partir de 2018. Este projecte tenia com a objectiu crear una base de

Catálogo de la subasta
celebrada por Aureo en 1996
con piezas de la colección
Vidal Valle Ortí.

del conjunto y de la disposición favorable de los herederos para que dicho legado permaneciese en tierras valencianas, comenzó las negociaciones encaminadas a su posible adquisición en el año 2004. Tras los primeros contactos se llevó a cabo la valoración del conjunto y en 2006 la Diputació de València habilitó una partida presupuestaria

para su adquisición, pero finalmente las conversaciones se interrumpieron por cuestiones de carácter administrativo. Tras un breve período de inactividad, en los últimos años se han llevado a cabo iniciativas que permiten asistir a una nueva puesta en valor del conjunto; sus piezas se han catalogado para ser ofrecidas en una página web y se han mostrado al público por vez primera en una exposición.

El primer paso para conocer el contenido de la colección Vidal Valle Ortí era realizar su inventario detallado con imágenes, una iniciativa que tomó forma en un proyecto desarrollado por la Universitat de València desde 2018. El objetivo principal era documentar el conjunto

dades completa i divulgar la col·lecció a través d'una pàgina web d'accés lliure que contribuïra a difondre la història monetària valenciana. L'absència de recursos en línia que proporcionaren un repertori ampli i de qualitat sobre esta matèria feia que la iniciativa destacara per la seua rellevància i utilitat. Per a la seua implementació s'optà pel sistema de gestió de continguts Dédalo (dedalo.dev), una plataforma amb un model de dades dissenyat específicament per a la catalogació numismàtica i la publicació en entorns digitals. Gràcies a este projecte la col·lecció Vidal Valle Ortí s'incorporà al panorama de les humanitats digitals mitjançant la pàgina web que en recull totes les peces <https://vidalvalle.mupreva.org>.

Una selecció significativa de la col·lecció s'exhibí en l'exposició *La memòria del Regne*, que tingué lloc en el Palau de la Generalitat entre el 30 de novembre de 2018 i el 13 de gener de 2019. Esta mostra, organitzada amb motiu del 600 aniversari de la Generalitat Valenciana, recorria la història del Regne de València a través de quatre àmbits temàtics: La memòria del Regne, L'origen de l'escut de la Generalitat, El Palau Vell de la Generalitat i Les seques valencianes. L'últim àmbit expositiu destacava per la seua exclusivitat, atés que es nodrí íntegrament

en una base de dades y divulgarlo a través de una página web de libre acceso que ilustrase la historia monetaria valenciana. Ante la ausencia de recursos en línea que ofrecieran un repertorio amplio y de calidad sobre esta materia, el proyecto se tornó especialmente atractivo. Para realizar dicho proyecto se escogió el sistema de gestión de contenidos Dédalo (dedalo.dev). Este *software* dispone de un modelo de datos diseñado para la catalogación numismática y la publicación directa de sus contenidos en línea. De este modo, la colección Vidal Valle Ortí se incorporó al escenario de las humanidades digitales a través de la publicación de la página web donde se muestran la totalidad de piezas de la colección <https://vidalvalle.mupreva.org>.

Posteriormente se presentó una selección de piezas en la exposición *La memòria del Regne* celebrada en el Palau de la Generalitat entre el 30 de noviembre de 2018 y el 13 de enero de 2019. La muestra conmemoraba el 600 aniversario de la Generalitat Valenciana y repasaba la historia del Reino de Valencia a través de cuatro ámbitos; La memoria del Reino, El origen del escudo de la Generalitat, El Palau Vell de la Generalitat y Las cecas valencianas. Este último ámbito expositivo se dedicó a la historia numismática valenciana y en el mismo se mostraron

Vista de la sala de numismàtica en l'exposició *La memòria del Regne*.

de peces de la col·lecció de Vidal Valle Ortí, l'única que podia satisfer els requisits d'este ambiciós projecte. Esta secció s'instal·là en la Sala de l'Escribania del Palau de la Generalitat, on s'exposaren 148 peces, entre monedes, medalles i fitxes que narraven la història monetària valenciana. L'exposició s'organitzà en tres blocs cronològics, amb un especial èmfasi en l'etapa central dedicada al Regne de València.

Seguint l'esperit de les iniciatives anteriors, l'exposició monogràfica que ha inspirat este catàleg té com a objectiu fonamental destacar el valor de la col·lecció. Amb esta mostra tenim l'oportunitat de contemplar, per primera vegada en un museu valencià, un ampli conjunt de peces d'alt valor patrimonial. Malgrat l'interés que desperten alguns exemplars per la seua singularitat o rellevància, és fonamental destacar que ens trobem davant d'un patrimoni únic reunit per un valencià, que oferix una visió privilegiada de la història del nostre territori. Així doncs, resulta fonamental que esta col·lecció trobe el seu destí definitiu en una institució valenciana, com a part del nostre llegat cultural.

Vista de la sala de numismàtica en la exposición *La memoria del Reino*.

exclusivamente piezas de la colección Vidal Valle Ortí, la única colección numismática que permitiría cubrir las necesidades de este reto expositivo. La

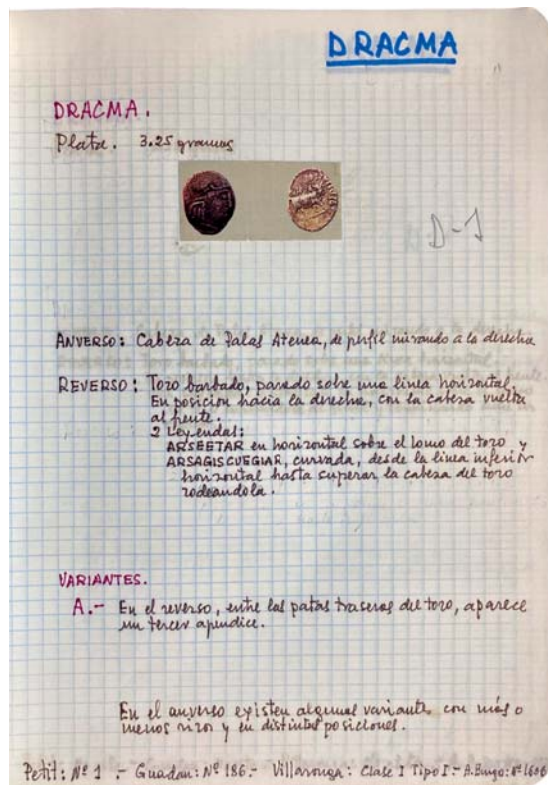
sala dedicada a la numismática se instaló en la Sala de la Escribanía del Palau de la Generalitat, donde se mostraron 148 monedas, medallas y fichas de la colección que ilustraban sobre la historia monetaria valenciana, distribuidas en tres ámbitos cronológicos que otorgaban protagonismo al bloque central dedicado al Reino de Valencia.

En la misma línea de las iniciativas anteriores, el objetivo principal de la exposición monográfica que ha dado lugar al presente catálogo es la puesta en valor de la colección. Se trata de una muestra donde se presentan numerosas piezas que, por primera vez, se pueden contemplar en un museo valenciano. Más allá del interés de algunos ejemplares particularmente interesantes o singulares, cabe insistir en que se trata de un conjunto patrimonial único, reunido por un valenciano, ilustrativo como pocos de la historia valenciana y que, necesariamente, debería culminar su andadura en una institución valenciana.

Breu història de la moneda valenciana

A partir de mitjans del segle IV aC, les monedes gregues i púniques foranes es començaren a utilitzar de manera esporàdica en terres valencianes, sobretot pel seu valor metàl·lic. Els ibers d'Arse (Sagunt) foren els primers pobladors autòctons de la península Ibèrica a encunyar mone-

da cap al 350 aC, de manera que crearen un nou mitjà de valoració i pagament, a més d'una ferramenta per tal d'acumular riquesa. Esta innovació fou un reflex del seu sistema polític avançat i de les seues relacions amb el món mediterrani. Durant la Segona Guerra Púnica (218-202 aC) es mantingueren les emissions d'Arse-Saguntum i començaren les de la ciutat ibèrica de Saitabi (Xàtiva). Ja en el segle II aC s'hi afegiren altres poblacions com Kili, Kelin, Abariltur i la colònia romana de Valentia. En l'inici de l'Imperi Romà, el municipi de

Breve historia de la moneda valenciana

Desde mediados del siglo IV a.C. las monedas foráneas griegas y púnicas fueron ocasionalmente apreciadas y utilizadas en tierras valencianas por su valor metálico. Los íberos de Arse (Sagunto) fueron los primeros pobladores nativos de la península ibérica que acuñaron moneda hacia el 350 a.C., un nuevo

instrumento de valoración y pago que, además, permitía atesorar riqueza. Esta innovación fue una muestra de su avanzado sistema político y de sus conexiones con el mundo mediterráneo. Durante la segunda Guerra Púnica (218-202 a.C.) continuaron las emisiones de Arse-Saguntum y comenzaron las producciones de la ciudad ibérica de Saitabi (Xàtiva). Ya durante el siglo II a.C. se incorporaron a la fabricación de moneda Kili, Kelin, Abariltur y la colonia romana de Valentia. A comienzos del Imperio Romano el municipio de Saguntum (Sagunto) y

Saguntum (Sagunt) i la colònia d'Ilici (Elx) reberen el privilegi d'encunyar moneda de bronze, una pràctica que perdurà fins al regnat de Tiberi (14-37 dC).

Després d'un període de sis segles sense emissions, la seca de Sagunt reprengué l'emissió de moneda en l'època visigoda. És important destacar que es tracten de les primeres emissions d'or valencianes: es feren a Saguntum durant els regnats de Gundemar, Sisebut i Ègica-Vítiza, a Valentia sota els regnats de Suíntila, Khíntila, Ervigi, Ègica i Ègica-Vítiza, i a Aorariola (Oriola) amb Sisebut. En tots els casos, estem davant de peces poc comunes, ja que la quantitat de metall encunyat devia ser prou limitada.

Des del segle VIII, els governants musulmans instauraren un nou model monetari que s'estendria durant més de cinc segles. Les emissions islàmiques tornaren a posar en circulació monedes d'or, plata i bronze, caracteritzades per l'absència d'imatges i reconeixibles per dissenys sempre epigràfics. A banda de les llegendes religioses, inclogueren els noms de governants, de seques i, com a novetat, incorporaren la data d'emissió. Estes noves peces foren el dinar d'or, el dírhām de plata i el felús de coure. Estes denominacions evolucionaren al llarg del temps,

la colònia de Ilici (Elche) se acogieron al privilegio de acuñar moneda de bronze, una pràctica que se extendió hasta el reinado de Tiberio (14-37 d.C.).

Tras una pausa de seis siglos, la ceca de Saguntum volvió a emitir moneda en época visigoda. Cabe destacar el hecho de que se trata de las primeras emisiones de oro valencianas; se realizaron en Saguntum durante los reinados de Gundemaro, Sisebuto y Egica-Witiza, en Valentia bajo Suíntila, Chintila, Ervigio, Egica y Egica-Witiza y en Aorariola (Orihuela) con Sisebuto. Se trata en todos los casos de piezas poco comunes, ya que la cantidad de metal acuñado debió ser bastante limitada.

Los gobernantes musulmanes instauraron desde el siglo VIII un nuevo modelo monetario cuya vigencia se extendería durante más de cinco siglos. Las emisiones islámicas volvieron a poner en circulación monedas de oro, plata y bronze, caracterizadas por la ausencia de imágenes y reconocibles por sus diseños invariablemente epigráficos. Junto a las leyendas de carácter religioso incluyeron nombres de gobernantes, de cecas y, además como novedad, introdujeron la fecha de emisión. Estas nuevas piezas fueron el dinar de oro, el dírhām de plata y el felús de cobre. Dichas denominaciones evolucionaron a lo largo del

tant en els seus aspectes formals com metrològics, amb els successius governs de les taifes, d'almoràvits i d'almo-hades. Durant eixa etapa, s'encunyaren monedes en les seques de Dénia, Xàtiva, València i Alpont.

Amb la conquesta cristiana de València en 1238, Jaume I posà les bases econòmiques del nou Regne de València. Una de les primeres mesures que impulsà el 1247 fou la creació d'una moneda pròpia, encunyada en billó i coneguda popularment com a diner, que tenia un valor d'un real de València. Tanmateix, durant els regnats de Pere I, Alfons I, Jaume II i Alfons II, no s'hi dugueren a terme emissions monetàries. No fou fins al regnat de Pere II que, entorn de 1369, començaren les encunyacions de florins d'or, una moneda comuna en tota la Corona d'Aragó que s'encunyà de manera contínua fins a finals del segle XV.

L'èxit assolit per estes monedes durant eixe període les convertiria en un instrument efectiu per a la capitalització de riquesa i l'impuls del comerç a fi d'enllaçar l'economia valenciana amb els principals fluxos del comerç internacional. A finals del segle XIV, sota el regnat de Joan I, la ciutat de València començà a encunyar monedes de plata. Esta nova emissió, amb un valor de diuit

tiempo, tanto en sus aspectos formales como metrológicos, bajo los sucesivos gobiernos de las taifas, almorávides y almohades. Durante esta época se acuñaron monedas en las cecas de Denia, Xàtiva, Valencia y Alpuente.

Tras la conquista cristiana de Valencia en 1238, Jaime I estableció rápidamente las bases económicas del nuevo Reino de Valencia. Una de las primeras decisiones que tomó en 1247 fue la creación de una moneda propia, acuñada en vellón con valores de un real de Valencia, conocido popularmente como *diner*. Posteriormente, durante los reinados de Pedro I, Alfonso I, Jaime II y Alfonso II, no se realizaron emisiones monetarias en Valencia. Hubo que esperar al reinado de Pedro II para que, hacia el 1369, comenzaron las acuñaciones de florines de oro, moneda común a toda la Corona de Aragón que se acuñaría prácticamente sin interrupción hasta finales del siglo XV.

Su éxito durante este período los convirtió en un instrumento eficaz de capitalización de riqueza y comercio, permitiendo conectar la economía valenciana con los grandes flujos del comercio internacional. A finales del siglo XIV, bajo Juan I, la ciudad de Valencia también comenzó a acuñar plata. La nueva moneda tuvo un valor de cuenta de dieciocho *diners* (un sueldo y medio), por lo que será

La web
de la col·lecció
Vidal Valle Ortí
(<https://vidalvalle.mupreva.org>)

La web
de la colección
Vidal Valle Ortí.
(<https://vidalvalle.mupreva.org>)

diners (un sou i mig), fou coneguda popularment com a *dihuité*. La datació de totes estes emissions és poc precisa, ja que l'any d'encunyació no s'incorporà fins al regnat de Felip I. Tot i això, algunes emissions poden datar-se gràcies a les marques heràldiques que identificaven els tesorers generals i els mestre de seca responsables de la seua producció.

A mitjan segle XV, Alfons el Magnànim impulsà l'encunyació d'una nova moneda d'or pròpia del regne: el real d'or de València, creat el 1246 i conegut popularment com a *timbre*, ja que en el revers portava les armes reials. A pesar d'això, esta moneda no tingué gran acceptació, probablement per la forta competència del florí, reconegut internacionalment. Durant el regnat de Joan II, s'abandonà el patró del florí i s'adoptà el ducat, d'origen venecià. Este canvi introduí nous dissenys

conocida popularmente como *dihuité*. Todas estas emisiones se fechan con escasa precisión dentro de los años de reinado de sus monarcas, ya que el año de acuñación sólo se incorporó en las monedas de plata desde el reinado de Felipe I. No obstante, algunas emisiones se pueden fechar por las marcas heráldicas correspondientes a los tesoreros generales y maestros de ceca responsables de las mismas.

A mediados del siglo XV, Alfonso el Magnánimo ordenó la acuñación de una nueva moneda de oro, propia del Reino, el real de oro de Valencia (1426), que fue conocido popularmente como *timbre* por llevar en su anverso las armas reales. Sin embargo este nuevo valor no logró mucha aceptación, probablemente debido a las reticencias que debió suscitar frente al florín, internacionalmente reconocido. Durante el reinado de Juan II, se abandonó el patrón florín y se adoptó el ducado, de origen veneciano. Este cambio

Joc interactiu
preparat per a
l'exposició.

Juego interactivo
preparado para la
exposición.

d'influència renaixentista i una elaboració més acurada, amb gravats de gran qualitat. Sota el regnat dels Reis Catòlics, l'arribada de metall procedent de les Índies es reflectí també en la moneda valenciana, amb l'emissió de múltiples i divisors d'or i de plata. Aquella fou una època daurada per a la seca de València, que es convertí en un centre estratègic on es produïren grans quantitats de monedes d'or.

En el tumultuós període de la revolta de les Germanies, la necessitat de sufragar els reforços proporcionats pels nobles castellans, així la manca de moneda, forçaren les ciutats de Dénia i Sogorb a encunyar reals i dobles reals. Estes monedes duïen en el revers les inicials de les ciutats on foren emeses: una D per a Dénia i les lletres SO per a Sogorb, acompanyades d'una S que identificava Alfonso Sánchez, mestre de la seca i tresorer

llevó aparejados nuevos diseños de influencias renacentistas y una fabricación mucho más cuidadosa, con grabados de mejor calidad. A partir de los Reyes Católicos, la llegada de metal de las Indias tuvo también un reflejo en la moneda valenciana, ya que aparecieron tanto los múltiplos como los divisores de oro y de plata. Se trata de una época de gran esplendor para la ceca de Valencia, un enclave estratégico donde se acuñaron grandes cantidades de oro.

Durante el convulso periodo de la rebelión de las Germanías, la necesidad de financiar los refuerzos aportados por nobles castellanos, así como la ausencia de moneda, obligó a las ciudades de Denia y Segorbe a acuñar reales y dobles reales. Estos llevan en el reverso las iniciales de las ciudades donde fueron emitidas, una D para Denia y las letras SO para Segorbe, junto a una S, inicial del maestro de la ceca y tesorero general Alfonso Sánchez. Bajo el reinado de Carlos I,

Fons d'una de les vitrines de l'exposició.

general. Sota el regnat de Carles I, el 1544, es creà la corona, que era un nou tipus de moneda d'or a la qual s'afegiren emissions de dobles i quàdruples corones. Amb tot, la qualitat artística i tècnica de les encunyacions empitjorà progressivament durant el regnat de Felip I, que marcà l'inici d'una llarga decadència que perdurà fins a la fi de les emissions valencianes.

En el segle XVII l'encunyació en or fou escassa i quasi anecdòtica, limitada a l'emissió d'escuts i mitjans escuts. L'art dels gravadors de la seca quedà molt lluny del prestigi de la moneda valenciana d'èpoques anteriors, amb retrats reials senzills i mancats de detall. La fabricació d'estes peces resultà molt deficient, amb cospells irregulars i mal encunyats. Una novetat de les emissions del segle XVII fou la introducció sistemàtica de la data d'encunyació, que precisament coincidí amb la desaparició de les marques dels mestres de seca i tesorers generals. Estes emissions eren massives,

Fondo de una de las vitrinas de la exposición.

en 1544, se produjo la aparición de un nuevo valor y tipo de la moneda de oro, la corona, acuñándose también dobles y cuádruples coronas. La calidad artística y técnica de las acuñaciones fue menguando de forma progresiva, produciéndose un drástico empeoramiento

durante el reinado de Felipe I y anticipando una prolongada tendencia que se extendería hasta el fin de las emisiones valencianas.

La acuñación en oro en el siglo XVII fue esporádica y se podría calificar casi de anecdótica, acuñándose escudos y medios escudos. El arte de los grabadores de la *seca* se convirtió en un pobre reflejo de lo que había sido la moneda valenciana en los siglos precedentes, con retratos reales poco elaborados y descuidados. La fábrica de estas piezas resulta muy deficiente y son habituales los cospeles irregulares y mal acuñados. Una característica distintiva de las emisiones del siglo XVII fue la inclusión sistemática de la fecha de acuñación, al tiempo que se producía la desaparición de las marcas correspondientes a maestros de

Dihuité de Felip II procedent de la subhasta de Aureo de 2002 (Museu de Prehistòria de València, cat. 25.921).

Dihuité de Felipe II procedente de la subasta de Aureo de 2002 (Museu de Prehistòria de València, cat. 25.921).

mentre que el real reduïa significativament el seu pes. Per la seua banda, el diner de billó, destinat a l'ús quotidià, era una moneda xicoteta i simple que feia temps que havia perdut el seu contingut en plata. Al llarg del segle XVII esdevingué una moneda d'escassa qualitat que, a més, fou objecte de moltes falsificacions. Este context en provocà el desprestigi i afavorí que acabara circulant al pes, empaquetada en els anomenats *papers de menuts*.

Amb el regnat de Carles II s'iniciaren els primers intents d'introduir innovacions tecnològiques en el procés d'encunyació. El 1682, València protagonitzà l'assaig d'encunyació mecanitzada amb una premsa de molinet, però els resultats obtinguts no compliren les expectatives i l'experiment no tingué continuïtat. Amb els Decrets de Nova Planta, els Borbons aboliren els furs valencians i imposaren el sistema monetari castellà, amb l'objectiu d'unificar la moneda en tot el territori. Este canvi marcà un trencament profund: el tradicional sistema de lliures,

ceca y tesoreros generales. Las emisiones se llevaron a cabo en grandes cantidades y el *real* disminuyó notablemente su peso. El *diner* de vellón era una moneda pequeña y poco vistosa, concebida para un uso cotidiano, que hacía mucho tiempo que había perdido su contenido de plata. A lo largo del siglo XVII se convirtieron en piezas de ínfima calidad que además se falsificaron en grandes cantidades, circunstancias que las llevaron a ser muy poco apreciadas y que provocaron que circularan al peso en los paquetes popularmente conocidos como *papers de menuts*.

Durante el reinado de Carlos II, se realizaron los primeros intentos de innovación tecnológica en el proceso de acuñación. En 1682, se llevó a cabo en Valencia el primer intento de acuñación mecanizada con una prensa de molinillo, que no tuvo continuidad al no obtenerse el resultado esperado. Tras los Decretos de Nueva Planta y la pérdida de los fueros, los Borbones impusieron el sistema monetario castellano con el propósito de unificar la moneda en todo el reino. Esto supuso un cambio importante,

sous i diners fou substituït per un patró totalment diferent. La seca de València perdé el seu reconeixement jurídic i gran part de la majoria de les seues funcions, atés que passà a limitar-se a encunyar esporàdicament i estar al servici de l'estat central. D'altra banda, durant el regnat de Felip V s'encunyaren monedes d'or i plata adaptades als pesos, lleis i dissenys castellans, mentre la marca de la seca evolucionava d'una xicoteta V al distintiu ratpenat. Així mateix, es produïren els sisens i les tresetes, les últimes monedes valencianes dissenyades per a facilitar la transició al nou sistema. Ja durant el regnat de Ferran VII, i com a resposta a les necessitats derivades de la Guerra del Francès, la seca de València encunyà peces de plata de 8, 4 i 2 reals. Finalment, en 1823, València emeté les seues darreres monedes durant el setge de la ciutat per part de les tropes franceses comandades pel duc d'Angulema.

En la Guerra Civil, Ibi i Polinyà de Xúquer foren els llocs on es fabricaren les últimes monedes valencianes. La inestabilitat política provocà una falta greu de moneda metàl·lica, cosa que dificultava notablement les transaccions diàries. Davant d'esta situació, molts ajuntaments valencians emeteren paper moneda de va-

puesto que los valencianos debieron abandonar su tradicional sistema de moneda de cuenta (libra, sueldo, dinero) y asimilar un sistema castellano que era completamente diferente. La ceca de Valencia perdió de este modo su estatus jurídico y parte de su función, puesto que desde entonces solo acuñó ocasionalmente al servicio del estado central. A comienzos del reinado de Felipe V se acuñaron monedas de oro y de plata con peso, ley, valor y tipos castellanos. La marca de taller de la ceca de Valencia fue, primero una pequeña V y después un murciélago. Bajo su reinado se acuñaron también seisenos y tresetas, las últimas piezas valencianas que trataron de facilitar la transición al nuevo sistema. Durante el reinado de Fernando VII y debido a las necesidades generadas por la Guerra de Independencia Española, la ceca de Valencia acuñó piezas de plata de 8, 4 y 2 reales. También en situación de emergencia, en 1823, Valencia acuñó sus últimas monedas, cuando la ciudad fue sitiada por las tropas francesas del duque de Angulema.

Durante la Guerra Civil se fabricaron en Ibi y Polinyà de Xúquer las últimas monedas valencianas. La inestabilidad política provocó la escasez de moneda metálica, lo que dificultó especialmente el desarrollo de las transacciones cotidianas. Ante esta situación, la mayoría de los

Timbre d'Alfons III el Magnànim
procedent de la subhasta de Aureo de 2002
(Museu de Prehistòria de València, cat.
25.915).

Timbre de Alfonso III el Magnánimo
procedente de la subasta de Aureo de 2002
(Museu de Prehistòria de València, cat.
25.915).

lors baixos garantits mitjançant el dipòsit en bitllets del Banc d'Espanya. A més, la Fàbrica Nacional de Moneda i Timbre, durant els anys de guerra, emeté a València bitllets de dos pessetes, una pesseta i cinquanta cèntims, així com monedes de llautó d'una pesseta a Castelló de la Plana.

Cal destacar dos aspectes importants del col·leccionisme numismàtic que comprenen una part crucial de la història contemporània. D'una banda, les medalles, que són objectes de commemoració, homenatge o devoció que formen una galeria representativa de les creences i institucions valencianes més recents. De l'altra, les fitxes, que són senzills objectes quotidians que han jugat un paper fonamental durant el segle XX i la història dels quals encara està per escriure. La sensibilitat de Vidal Valle li permeté reunir una mostra excepcional de tots dos formats, un patrimoni que, malgrat la seua rellevància, encara no ha rebut el reconeixement social que mereix.

ayuntamientos valencianos emitieron papel moneda de valores bajos garantizados mediante el depósito en billetes del Banco de España. Por otro lado, el peregrinaje de la Fábrica Nacional de Moneda y Timbre, durante los años de la guerra, la condujo a fabricar billetes de 2 pesetas, 1 peseta y 50 céntimos en Valencia, además de monedas de latón de 1 peseta en Castellón de la Plana.

Mención destacada merecen otras dos importantes facetas del coleccionismo numismático y que cubren una parcela muy relevante de la historia contemporánea. Se trata de las medallas, señalados objetos de conmemoración, homenaje o devoción que conforman una galería notablemente representativa de las creencias e instituciones valencianas más recientes. Junto a ellas se encuentran las fichas, modestos objetos cotidianos que han jugado un destacado papel durante el siglo XX y cuya historia está por escribir. La sensibilidad de Vidal Valle le permitió reunir una excepcional muestra de ambos formatos, un ámbito patrimonial que todavía no ha recibido el reconocimiento social que merece.

COL·LECCIÓ VIDAL VALLE ORTÍ

MONEDA VALENCIANA

Les següents pàgines
arrepleguen els textos i els
continguts de les vitrines de
l'exposició i la línia de temps
que ocupa una de les seues
parets.

Las siguientes páginas
recogen los textos y los
contenidos de las vitrinas
de la exposición y la línea
de tiempo que ocupa una
de sus paredes.

Felip V. 2 escuts. 1707.

Tiberi. As. 14-37.

Col·legi d'argenters. 1789.

València. Segle XX.

Societat Cooperativa per al Socors i
Instrucció de l'Obrer 1903.

La numismàtica valenciana

La numismàtica valenciana té una història de més de 2300 anys. Les monedes encunyades per les diverses cultures que han estat presents en esta terra aporten un llegat molt valuós; a més les fitxes i les medalles també resulten molt interessants. La col·lecció numismàtica de Vidal Valle Ortí, formada per més d'un miler de peces valencianes, és considerada la més important del seu àmbit.

Identifica tres monedes, tres medalles i tres fitxes.

| p. 74 ►►

Valentini Patricii. 1784.

Alfons XII. 1875.

Xalet àrab. Segle XX.

Arxiduc Carles. Dihuité. 1707.

La numismática valenciana

La numismática valenciana cuenta con una historia de más de 2300 años. Las monedas acuñadas por las diferentes culturas presentes en estas tierras constituyen el legado más valioso, aunque también las fichas y las medallas presentan un enorme interés. La colección numismática de Vidal Valle Ortí está formada por más de un millar de piezas valencianas y es la más importante en su género.

Identifica tres monedas, tres medallas y tres fichas.

| p. 74 ►►

Ferran VII. 2 reals. València.

Felip V. Sisó. València.

Arse-Saguntum. Dracma.

Tiberi. Ilici. As.

Una llarga història monetària

Les ciutats ibèriques i romanes encunyaren les primeres monedes valencianes. Després d'una pausa de més de cinc segles, els reis visigots n'emeteren noves. En l'època medieval es crearen diverses seques àrabs i, més tard, la seca de València esdevingué responsable de totes les sèries forals. Les emissions valencianes d'època moderna s'interromperen amb la publicació dels Decrets de Nova Planta en 1707. Les produccions pròpies més destacades dels segles XIX i XX foren les medalles i les fitxes.

Ordena les monedes de la més antiga a la més recent. | p. 74 ►►

Joan I. Real. València.

Jaume I. Real. València.

Sisebut. Sagunt. Tremís.

Muhàmmad ibn Sad. Dinar. València.

Una larga historia monetaria

Las ciudades ibéricas y romanas acuñaron las primeras monedas valencianas. Tras una pausa de más de cinco siglos, los monarcas visigodos emitieron de nuevo. En época medieval se crearon varias cecas árabes y, posteriormente, la ceca de Valencia fue la responsable de todas las series forales. Las emisiones valencianas de época moderna se interrumpieron tras la publicación de los Decretos de Nueva Planta en 1707. Las producciones propias más destacadas de los siglos XIX y XX fueron las medallas y las fichas.

Ordena las monedas de la más antigua a la más reciente. | p. 74 ►►

Carles II. Escut. València. 1688.

Felip I. 4 reals. València. 1592.

Felip V. Maravedí. València. 1720.

Abd al-'Aziz ibn Abi-'Āmir al-Manṣūr
Dírham. València. 1053.

La fabricació

Les monedes valencianes es fabricaren per mitjà de la tècnica tradicional d'encunyació a martell des del segle IV aC fins a finals del segle XVII. Este procés artesà proporcionava monedes de gran qualitat artística, ajustades a estàndards metrològics i metàl·lics. Encara que la maquinària s'introduí a València a finals del segle XVII, no es produïren moltes peces a causa del cessament de les emissions a la primeria del segle XVIII.

*Quines d'estes monedes foren encunyades a martell
i quines amb maquinària?*

| p. 74 ►►

Ferran VII. 4 reals. València. 1823.

Felip V. 4 reals. València. 1708.

Arse-Saguntum. Mitja unitat, 218-195 a.C.

Carles II. Real. València. 1683.

La fabricación

Las monedas valencianas se fabricaron mediante la técnica tradicional de acuñación a martillo desde el siglo IV a.C. hasta finales del siglo XVII. Este proceso artesanal proporcionaba monedas de gran calidad artística ajustadas a estándares metrológicos y metálicos. La maquinaria se introdujo en Valencia a finales del siglo XVII, pero se fabricaron muy pocas piezas mediante esta técnica debido al cese de las emisiones valencianas a comienzos del siglo XVIII.

*¿Cuáles de estas monedas fueron acuñadas a martillo
y cuáles con maquinaria?*

| p. 74 ►►

Kili. Unitat.

Arse-Saguntum. Hemiòbol.

Saiti. Doble unitat.

Les nostres monedes més antigues

Les primeres monedes valencianes aparegueren en el segle IV aC i s'utilitzaren amb freqüència des del segle II aC. Les ciutats d'Arse-Saguntum, Saitabi, Kili i Kelin empraren el sistema d'escriptura ibèric en les seues monedes, i algunes, fins i tot, incorporaren llegendes llatines, tal com feren les colònies romanes de Valentia i Ilici.

Quina ciutat encunyà les primeres monedes valencianes? | p. 75 ►►

Kelin. Unitat.

Valentia. As.

Tiberi. Ilici. As.

Nuestras monedas más antiguas

Las primeras monedas valencianas aparecieron en el siglo IV a.C. y se convirtieron un medio común de pago desde el siglo II a.C. Las ciudades de Arse-Saguntum, Saitabi, Kili y Kelin utilizaron el sistema de escritura ibérico en sus monedas y algunas acabaron incorporando leyendas latinas, al igual que hicieron las colonias romanas de Valentia e Ilici.

¿Qué ciudad acuñó las primeras monedas valencianas? | p. 75 ►►

Martí I. Real. 1396-1410.

Saiti. Unitat. 160-120 aC.

Suíntila. Tremís. 621-631.

Felip V. Treseta. 1710.

Els dissenys

Les monedes antigues es distingixen per la qualitat dels gravats i pel simbolisme divers. Les sèries visigodes només mostraven les figures dels monarques en l'anvers i en el revers, mentre que les peces àrabs destacaren per l'originalitat dels seus dissenys exclusivament epigràfics. Amb la fundació del Regne de València, s'adoptaren les pautes comunes de les emissions medievals i modernes que combinaven bustos reials amb elements heràldics.

Identifica el disseny que no pertany a una seca valenciana. | p. 75 ►►

Ferran II. Ducat. 1479-1516.

Alfons III. Florí. 1448-1458.

Arse-Saguntum. Quart de unitat. 130-72 aC.

Ikalesken. Denari. 150-100 aC.

Alfons III. Diner. 1416-1458.

Los diseños

Las monedas antiguas destacan por la calidad de sus grabados y su variado simbolismo. Las series visigodas solo utilizaron las figuras de sus monarcas en anverso y reverso, mientras que la originalidad de las piezas árabes reside en que sus diseños fueron exclusivamente epigráficos. Tras la creación del Reino de Valencia, se adoptaron las pautas comunes de las emisiones medievales y modernas que combinaban bustos reales y motivos heráldicos.

Identifica el diseño que no pertenece a una ceca valenciana. | p. 75 ►►

Real. Sogorb. 1521.

Real. València. 1247-1249.

Arse-Saguntum. As. 130-72 aC

2 ducats. València. 1516-1556.

Les autoritats

Les primeres monedes valencianes s'encunyaren sota el nom de les ciutats. Un canvi significatiu es produí a Ilici i Saguntum quan començaren a emetre moneda a nom dels emperadors August i Tiberi. Des d'aquell moment, els governants foren els únics titulars de les encunyacions valencianes. Les autoritats sovint s'identifiquen a través de les llegendes, atés que les representacions figuratives acostumen a ser esquemàtiques i poc realistes.

Quina d'estes monedes no esmenta un governant?

| p. 75 ►►

Dinar. Dénia. 1104.

Ducat. València. 1458-1479.

2 reals. València. 1809.

Ilici. Semis. 14-37.

Las autoridades

Las primeras monedas valencianas fueron acuñadas a nombre de las ciudades. Un cambio importante tuvo lugar en Ilici y Saguntum, cuando realizaron emisiones a nombre de los emperadores Augusto y Tiberio. Desde entonces, los gobernantes fueron los únicos titulares de las acuñaciones valencianas. Las autoridades se identifican en muchos casos a partir de las leyendas, ya que sus representaciones figurativas son generalmente esquemáticas y poco realistas.

¿Cuál de estas monedas no menciona a un gobernante? | p. 75 ►►

Alf ibn Yússuf. Dinar. València. 1104.

Alfons III. Florí. València. 1448-1458.

Carles I. 2 ducats. València. 1516-1556.

Ferran II. Diner. València. 1479-1516.

Les llegendes

Les monedes valencianes presenten tres sistemes d'escriptura: el paleohispànic septentrional, el llatí i l'àrab. Les llegendes més comunes inclouen els noms de les ciutats i dels governants, mentre que les dates d'emissió apareguen per primera vegada en l'època àrab i es recuperaren amb Felip I l'any 1592. El nom de la seca apareix en les monedes antigues, visigodes i àrabs, però esta informació s'ometé durant l'època foral, quan la producció se centralitzà en el taller de València.

Quina d'estes monedes no inclou cap referència a València en la seua llegenda?

| p. 75 ►►

Carles I. Real. València. 1516-1556.

Ferran VII. 4 reals. València. 1823.

Yahya al Qàdir Dírham. València. 1080.

Valentia. Semis. 138-75 aC.

Las leyendas

Los tres sistemas de escritura de las monedas valencianas son el paleohispánico septentrional, el latín y el árabe. Los nombres de las ciudades y de los gobernantes conforman las leyendas más habituales, mientras que las fechas de emisión aparecieron en época árabe y se recuperaron en 1592 con Felipe I. El nombre de la ceca aparece en las monedas antiguas, visigodas y árabes, pero esta información se omitió en época foral cuando la producción se centralizó en el taller de Valencia.

¿Cuál de estas monedas no incluye en su leyenda ninguna referencia a Valencia?

| p. 75 ►►

Joan II. Real. València. 1458-1479.

Alfons II. Tímbre. València. 1426.

Alí ibn Mujàhid Iqbal-ad-Dawla.
Dírham. Dénia. 1050.

Abd-al-Aziz al-Mansur.
Quart de dinar. València. 1021-1061.

Les denominacions

En el territori valencià sempre s'han utilitzat valors monetaris que també circulaven en altres regions. Els circuits econòmics de totes les èpoques es veren beneficiats per l'adopció de valors comuns i reconeguts que facilitaven les transaccions. Durant l'Antiguitat, les seques valencianes només encunyaren monedes de plata o bronze, mentre que els reis visigots sols produïen monedes d'or. A partir de l'època àrab s'encunyà or, argent o bronze, encara que no de manera regular.

Quina d'estes denominacions fou exclusiva del Regne de València?

| p. 75 ►►

Ferran I. Florí. València. 1412-1416.

Ferran VII. 8 reals. València. 1811.

Tiberi. Saguntum. As. 14-17.

Arse-Saguntum. Dracma. 218-195 aC.

Las denominaciones

En tierras valencianas siempre se han utilizado valores monetarios que también circulaban en otras regiones. Los circuitos económicos de todas las épocas se vieron favorecidos por la adopción de valores comunes y conocidos que facilitaban las transacciones. En la Antigüedad las cecas valencianas sólo acuñaron monedas de plata o bronce y los reyes visigodos tan solo fabricaron oro. Desde época árabe se acuñó oro, plata o bronce, pero no de forma regular.

¿Cuál de estas denominaciones fue exclusiva del Reino de Valencia?

| p. 75 ►►

Carles I. Real. Dénia. 1521.

Ferran II. Ducat. València. 1479-1516.

Felip V. 4 maravedís. València. 1719.

Tiberi. Ilici. As. 14-37.

Els símbols i les marques

Els símbols de les monedes antigues s'associen amb el control de les emissions. Algunes encunyacions medievals i modernes mantingueren esta pràctica per tal d'identificar els responsables de la producció. Un altre tipus de marques eren les que es gastaven per a indicar el valor de les peces a través de punts, abreviatures o números. En l'època moderna i contemporània, algunes sèries també hi afegiren la lletra inicial de la seca responsable.

Identifica les dos monedes que indiquen amb una lletra o amb un símbol que foren encunyades en la ciutat de València. | p. 75 ►►

Felip I. 4 coronas. València. 1556-1598.

Ferran VII. 4 reals. València. 1810.

Saiti. Doble unitat. 160-120 aC.

Arse-Saguntum. Dracma. 218-195 aC.

Los símbolos y las marcas

Los símbolos de las monedas antiguas se relacionan con el control de las emisiones. Algunas acuñaciones medievales y modernas mantuvieron esta costumbre para identificar a los responsables de la producción. Otro tipo de marcas son las que se utilizan para indicar el valor de las piezas mediante puntos, abreviaturas o números. En época moderna y contemporánea algunas series también añadieron la letra inicial de la ceca responsable.

Identifica las dos monedas que indican con una letra o un símbolo que se acuñaron en la ciudad de Valencia.

| p. 75 ►►

Alfons III. Real. València. 1416-1458.

Carles I. Corona. València. 1516-1556.

Felip V. Sisó. València. 1713.

Diner. València. Segle XVII.

No només monedes oficials

La falsificació ha sigut un fenomen molt comú al llarg de la història. Les monedes falses han coexistit amb les oficials en totes les èpoques i han despertat un gran interès en els estudis numismàtics. En la història monetària valenciana, a principi del segle XVII, es visqué un episodi intens de falsificació que obligà les autoritats a legislar per a solucionar el problema.

Identifica la moneda més falsificada de la història monetària valenciana.

| p. 75 ►►

Joan I. Mig florí. València. 1387-1396.

Felip II. Dihuité. València. 1610.

Yahya ibn Ismaïl al-Mamun.
Dírham. València. 1069.

Kili. Quart d'unitat. 160-120 aC.

Arse-Saguntum.
Dracma. 195-130 aC.

No solo monedas oficiales

La falsificación ha sido un fenómeno muy extendido a lo largo de la historia. Las monedas falsas circularon en todas las épocas junto con las oficiales y son de gran interés para los estudios numismáticos. En la historia monetaria valenciana se produjo un episodio muy intenso de falsificación a inicios del siglo XVII que obligó a las autoridades a legislar para solucionar el problema.

Identifica la moneda más falsificada de la historia monetaria valenciana.

| p. 75 ►►

Societat Progrés Pescador. El Cabanyal. 25 pessetes.

Cercle de Belles Arts. València. 1 pesseta.

Casino Orcelitano. Oriola. 1 pesseta.

Unió Patronal d'Areners.
València. 1 pesseta.

Federació d'Almodins de Llevant.
València. 25 pessetes.

Gran Café d'Europa. Alacant. 1 pesseta.

Desiderio Sebastián.
Plaça del Mercat.
València. 5 pessetes.

Fitxes per a la vida quotidiana

Les fitxes són peces creades per comerços, associacions i mercats, entre altres, que servixen per al pagament de béns o servicis en eixos àmbits. Encara que no tenen valor de curs legal, són un material singular i divers que aporta un testimoni valuós per a documentar la història econòmica contemporània. El seu valor es determinava en funció de les monedes de curs legal o, en certes ocasions, amb productes.

Llafeca. Abastos.
València. 10 pessetes.

Identifica quina d'estes peces no és una fitxa.

| p. 75 ►►

Societat Cooperativa per al Socors i Instrucció de l'Obrer. València. 1 pesseta.

Treballadors de la distribució. CNT-UGT. València. 2 pessetes.

Alacant. 5 pessetes.

Ibi. 25 cèntims. 1937.

Societat Cooperativa per al Socors i Instrucció de l'Obrer. València. 5 cèntims.

Ateneu Mercantil. València. 25 cèntims.

E. Ballester. Plaça del Mercat. València. 3 pessetes.

Fichas para la vida cotidiana

Las fichas son piezas creadas por comercios, asociaciones y mercados, entre otros, que sirven para el pago de bienes o servicios en dichos ámbitos. Aunque carecen de valor de curso legal, se trata de un material singular y diverso que supone un valioso testimonio para documentar la historia económica contemporánea. Su valor se expresaba en relación a las monedas de curso legal o, en ocasiones, a productos.

Societat de Sant Vicenç de Paül. València. Fitxa de pa.

Identifica cuál de estas piezas no es una ficha.

| p. 75 ►►

Carles III. Societat Econòmica d'Amics del País. 1785.

Carles IV. Visita reial. 1802.

Carles IV. Proclamació. 1789.

Carles IV. Proclamació. 1789.

Carles IV. Proclamació.
Ajuntament de València. 1789.

Les medalles valencianes

Les medalles són peces que tenen un caràcter honorífic o commemoratiu i que sovint s'han distingit per la seua qualitat artística. En el context valencià, les medalles de proclamació són un exemple significatiu d'este tipus de creacions des del segle XVIII. Al llarg del segle XIX es produí una diversificació dels formats i una normalització de les peces de gran mòdul, amb aportacions freqüents de gravadors de prestigi.

Identifica quina d'estes medalles no és valenciana. | p. 69 ►►

Col·legi del Salvador. Companyia de Jesús.

Juntes de les Escoles d'Artesans. 1889.

Carles III. Proclamació. 1759.

Centenari de la canonització
de Sant Vicent Ferrer. 1955.

Col·legi d'argenter. 1755.

Isabel II. Proclamació. 1843.

Las medallas valencianas

Las medallas son piezas de carácter honorífico o conmemorativo que generalmente se distinguen por su calidad artística. En el ámbito valenciano, las medallas de proclamación son un ejemplo destacado de este tipo de creaciones desde el siglo XVIII. A partir del siglo XIX proliferaron formatos diversos y se normalizaron las piezas de gran módulo, con contribuciones frecuentes de grabadores de prestigio.

Identifica cuál de estas medallas no es valenciana.

| p. 69 ►►

ALMORÁVIDES REINO DE VALENCIA
ALMORÁVIDES REINO DE VALENCIA

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1147 1238

86

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

1301 MUHAMMAD
1301 MUHAMMAD

COL·LECCIÓ VIDAL VALLE ORTÍ
MONEDA
VALENCIANA

Síntesi de la història numismàtica valenciana

Síntesis de la historia numismática valenciana

L'origen de la moneda valenciana

Este exemplar únic d'Arse, del segle IV aC, és una de les primeres monedes valencianes. La llegenda *arsesken* esdevé un testimoni de l'arribada de l'escriptura a la nostra terra.

El origen de la moneda valenciana

Este ejemplar único de Arse, del siglo IV a.C., es una de las primeras monedas valencianas. Su leyenda *arsesken* constituye un testimonio de la introducción de la escritura en nuestro territorio.

Arse-Saguntum. Òbol. 350-300 aC.

El primer or valencià

Les primeres monedes d'or valencianes foren encunyades pels visigots i són excepcionals. La col·lecció Vidal Valle Ortí compta amb sis peces d'estes, les quals tenen un valor significatiu gràcies al seu pedigrí.

El primer oro valenciano

Las primeras monedas de oro valencianas fueron acuñadas por los visigodos y son piezas excepcionales. La colección Vidal Valle Ortí cuenta con seis de estas piezas, cuyo pedigrí les otorga un inmenso valor.

Gundemar. Tremís. Sagunt. 610-612.

Les primeres monedes amb data

Les monedes valencianes de l'època àrab són nombroses i presenten la particularitat de ser exclusivament epigràfiques. Les seues llegendes que inclouen textos religiosos, noms de les seques, de governants i, per primera vegada, les dates d'emissió.

No hi ha un altre déu que Déu, Muhammad és el seu enviat, l'emir Yússuf ibn Taixfín.

I qui busque una altra religió fora de l'Islam no serà rebut per Ell i romandrà en l'altra vida entre els desventurats.

En el nom de Déu s'encunyà este dinar a Medina Xàtiva, en l'any dos i noranta i quatre-cents.

L'imam 'Abd Allah, príncep dels creients.

Las primeras monedas con fecha

Las monedas valencianas de época árabe son abundantes y presentan la particularidad de ser exclusivamente epigráficas. Sus leyendas incluyen textos religiosos, nombres de cecas, de gobernantes y, por primera vez, las fechas de emisión.

No hay otro dios que Dios, Muhammad es su enviado, el Emir Yúsuf ibn Taixfín.

Y el que buscase fuera del Islam otra religión, no será recibido por Él y estará en la otra vida entre los desventurados.

En el nombre de Dios se acuñó este dinar en Medina Xàtiva, en el año dos y noventa y cuatrocientos

El-Imam 'Abd Allah, príncipe de los creyentes.

Yússuf ibn Taixfín Dinar. Xàtiva. 1098.

La moneda foral valenciana

Jaume I introduí en 1247 el nou real de València, una moneda que es distingia perquè presentava un arbre estilitzat en el revers. En els segles XVI i XVII estes peces rebaixaren la qualitat metàl·lica i es coneixien habitualment com a diners o ramellets.

Jaume I. Real. València. 1271.

La moneda foral valenciana

Jaime I introdujo en 1247 el nuevo real de Valencia, una moneda que se distinguía porque presentaba un árbol estilizado en el reverso. Durante los siglos XVI y XVII estas piezas rebajaron su calidad metálica y se conocieron popularmente como *diners* o *ramellets*.

Felip II. Diner. València. 1610.

El real d'or d'Alfons el Magnànim

El real d'or o timbre és, sens dubte, la peça de referència de la numismàtica valenciana. Alfons el Magnànim introduí este nou valor, que es caracteritza per l'emblemàtic disseny de l'elm coronat amb un drac naixent.

El real de oro de Alfonso el Magnánimo

El real de oro o *timbre* es sin duda la pieza de referencia de la numismática valenciana. Alfonso el Magnánimo introdujo este nuevo valor con el emblemático diseño del yelmo coronado con un dragón naciente.

Alfons III. Timbre. València. 1426.

La riquesa del Regne de València

Els Reis Catòlics fabricaren a València una quantitat considerable de moneda d'or que superava els volums produïts en altres períodes. A més, durant el regnat posterior de Ferran II, en solitari, la seca de València sols encunyà or.

Reis Catòlics. Ducat. València. 1479-1516.

La riqueza del Reino de Valencia

Los Reyes Católicos fabricaron en Valencia una gran cantidad de moneda de oro, que superó el volumen producido en otros períodos. Además, durante el posterior reinado en solitario de Fernando II, la ceca de Valencia solo acuñó oro.

Ferran II. 2 ducats. València. 1479-1516.

Valors excepcionals

Les monedes de quatre corones o de quatre reals són peces emblemàtiques, ja que representen les emissions valencianes d'or i de plata amb major pes. La seua grandària feia que l'encunyació a martell fora un procés més complicat.

Carles I. 4 reals. València. 1516-1556.

Valores excepcionales

Las monedas de cuatro coronas o de cuatro reales son piezas emblemáticas debido a que fueron las emisiones valencianas de oro y de plata de mayor peso. Su acuñación a martillo resultaba más complicada a causa de su gran tamaño.

Felip I. 4 coronas. València. 1556-1598.

El dihuité

El real fou una moneda valenciana de plata que s'encunyava des del segle XIV, però rebé el nom de dihuité des dels inicis del segle XVII. Alguns anversos d'estes monedes indiquen amb la xifra 18 la seua equivalència en diners, mentre que els reversos sempre inclouen la data d'emissió.

Felip II. Dihuité. 1619.

Felip III. Dihuité. 1624.

El *dihuité*

El real fue la moneda valenciana de plata que se acuñó desde el siglo XIV, pero comenzó a llamarse *dihuité* desde principios del siglo XVII. Algunos anversos indican con la cifra 18 su equivalencia en *diners* y los reversos siempre incluyen la fecha de emisión.

Felip III. Dihuité. 1650.

Carles II. Dihuité. 1682.

La introducció de la maquinària

El doble real de molinet és una peça d'una extraordinària singularitat. És cabdal en l'àmbit tecnològic, pel fet que es tracta d'una de les primeres monedes fabricades amb maquinària després de dos mil anys d'encunyació a martell.

Carles II. 2 reals. València. 1683.

La introducción de la maquinaria

El doble real de molinillo es una moneda de una rareza extraordinaria. La importancia de esta pieza es de índole tecnológica, ya que es una de las primeras monedas fabricadas con maquinaria tras dos milenios de acuñación a martillo.

El final de les emissions valencianes

Les monedes d'or, plata i bronze de Felip V són les últimes produccions regulars del taller de València. A banda de les sèries amb escuts castellans, algunes monedes de coure feren servir els darrers dissenys originals de la seca de València.

Felip V. 4 escuts. València. 1707.

El fin de las emisiones valencianas

Las monedas de oro, plata y bronce de Felipe V son las últimas producciones regulares del taller de Valencia. Junto a las series con escudos castellanos, algunas monedas de cobre emplearon los últimos diseños originales de la ceca de Valencia.

Felip V. 4 maravedís. València. 1718.

Felip V. 2 reals. València. 1708.

Felip V. Sisó. València. 1709.

Felip V. Treseta. València. 1711.

El gravador Manuel Peleguer

Certes medalles són creacions d'artistes de renom amb una alta qualificació. En este sentit, el gravador valencià Manuel Peleguer (1759-1831) aconseguí grans fites, ja que la seua obra és rica i inclou medalles que firmà amb el seu nom.

Ferran VII i Isabel de Portugal. Gravat de Manuel Peleguer. 1816.

Fitxes

Les fitxes són peces comunes que servixen per al pagament de béns i servicis. Es convertixen en un testimoni rellevant de l'activitat econòmica de les empreses i de les institucions valencianes. L'àmplia mostra atresorada en la col·lecció té un gran valor i reflectix la vida quotidiana del segle XX.

Gran Café d'Europa.
Alacant. 75 cèntims.

El grabador Manuel Peleguer

Algunas medallas son creaciones de artistas renombrados con una elevada cualificación. El grabador valenciano Manuel Peleguer (1759-1831) alcanzó un nivel admirable, creando una obra importante que incluye medallas que firmó con su nombre.

Fichas

Las fichas son piezas comunes que sirven para el pago de bienes y servicios. Constituyen un testimonio excepcional de la actividad económica de empresas e instituciones valencianas. La amplia muestra atesorada en la colección tiene un enorme valor como testimonio de la vida cotidiana durante el siglo XX.

Fills d'Amador
Navarro S. A.
Monòver. Fitxa de sabó.

Treballadors de la
distribució. CNT-UGT.
València. 2 pessetes.

Basar i fàbrica de calcer Ildefonso Gomis.
València.

Cercle de Belles Arts.
València. 5 pessetes.

JVC. Elx. 3 pessetes.

Ramón Flores. València. 5 pessetes.

Café del Siglo. Utiel. 1 pesseta.

Societat Valenciana d'Agricultura. 2 pessetes.

Celestino Mas. Mercat Central, 36.
València. 2 pessetes.

Viena. Bar Automàtic. València. 25 cèntims.

Antonio Muñoz.
Plaça del Mercat, 4.
València. 2 pessetes.

Café Siglo. Dénia. 1 pesseta.

The Sport. València. 25 cèntims.

Perruquer.
Abonament.
Requena.

Primer moneda del Reino de Valencia
Primer moneda del Reino de Valencia

Única representació d'una reina
Única representació de una reina

Consolidació del sistema trimetallista
Consolidación del sistema trimetálico valen

DIPUTACIÓ DE FELIP II. VALÈNCIA. 1619.

4 MARAVEDÍS DE FELIP V. VALÈNCIA. 1

1500

1707

18

La producció se centralitza en la seca de València
La producción se centraliza en la ceca de Valencia

Primera moneda del Regne amb data
Primera moneda del Reino con fecha

Primeres monedes encunyades a molí
Primeras monedas acuñadas a molino

Sister
Sister

ANTIGUITAT ANTIGÜEDAD

CULTURA IBÈRICA
CULTURA IBÉRICA

Arse encunya la primera moneda valenciana
Arse acuña la primera moneda valenciana

-350

CONQUESTA ROMANA
D'HISPÀNIA
CONQUISTA ROMANA
DE HISPANIA

-218

IMPERI ROMÀ
IMPERIO ROMANO

Emissions d'August i Tiberi
Emisiones de Augusto y Tiberio

-50

50

VISIGOTS
VISIGODOS

476

Ciutats que encunyen moneda pròpia
Ciudades que acuñan moneda propia

ABARILTUR ARSE VALENTIA KILI
KELIN SAITI

Primeres monedes d'or valencianes
Primeras monedas de oro valencianas

EDAT MITJANA
EDAD MEDIA

CONQUESTA
ISLÀMICA
CONQUISTA
ISLÁMICA

TAIFES
TAIFAS

ALMORÀVITS
ALMORÁVIDES

ALMOHADES
ALMOHADES

REGNE DE VALÈNCIA
REINO DE VALENCIA

Primera moneda amb data en 1043
Primera moneda con fecha en 1043

711

1000

1086

1147

1238

Primera moneda
del Regne de València
Primera moneda
del Reino de Valencia

Única representació
d'una reina
Única representación
de una reina

Monedes àrabs exclusivament epigràfiques
Monedas árabes exclusivamente epigráficas

DÍRHAM ALMOHADE
ANÒNIM. VALÈNCIA. 1172-1228.

La producció se centralitza
en la seca de València
La producción se centraliza
en la ceca de Valencia

EDAT MODERNA EDAD MODERNA

EDAT CONTEMPORÀNIA EDAD CONTEMPORÁNEA

DECRET DE NOVA PLANTA DECRETO DE NUEVA PLANTA

GUERRA CIVIL GUERRA CIVIL

Consolidació del sistema trimetal·lic valencià
Consolidación del sistema trimetalico valenciano

Desaparició de la moneda valenciana
Desaparición de la moneda valenciana

1500

1707

1800

1936-1939

Primera moneda del
Regne amb data
Primera moneda del
Reino con fecha

Primeres monedes
encunyades a molí
Primeras monedas
acuñadas a molino

Sistema castellà i noves marques de seca
Sistema castellano y nuevas marcas de ceca

Monedes i fitxes locals
Monedas y fichas locales

Pàg. 36-37: *Identifica tres monedes, tres medalles i tres fitxes* | *Identifica tres monedas, tres medallas y tres fichas*

Monedes: Felip V. 2 escuts. 1707.

Tiberi. As. 14-37.

Arxiduc Carles. Dihuité. 1707.

Medalles: Col·legi d'argenters. 1789.

Valentini Patricii. 1784.

Alfons XII. 1875.

Fitxes: València. Segle XX.

Societat Cooperativa per al Socors
i Instrucció de l'Obrer.

Xalet àrab Segle XX 1903.

Pàg. 38-39: *Ordena les monedes de la més antiga a la més recent* | *Ordena las monedas de la más antigua a la más reciente*

1. Arse-Saguntum Dracma. 195-130 aC.

2. Tiberi. Ilici. As. 14-37.

3. Sisebut. Sagunt. Tremís. 612-621.

4. Muhàmmad ibn Sad. Dinar. València. 1150.

5. Jaume I. Real. València. 1247-1249.

6. Joan II. Real. València. 1387-1306.

7. Felip V. Sisó. València. 1710.

8. Ferran VII. 2 reals. València. 1811.

Pàg. 40-41: *Quines d'estes monedes foren encunyades a martell i quines amb maquinària?*
¿Cuáles de estas monedas fueron acuñadas a martillo y cuáles con maquinaria?

Martell: Carles II. Escut. València. 1688.

Felip I. 4 reals. València. 1592.

Abd al-'Aziz ibn Abi-'Āmir al-Manṣūr. Dirham. València. 1053.

Arse-Saguntum. Mitja unitat. 218-195 aC.

Maquina: Ferran VII. 4 reals. València. 1823.

Felip V. 4 reals. València. 1708.

Felip V. Maravedí. València. 1720.

Carles II. Real. València. 1683.

Pàg. 42-43: *Quina ciutat valenciana encunyà les primeres monedes?* | *¿Qué ciudad valenciana acuñó nuestras primeras monedas?*

Arse-Saguntum. Hemiòbol. 350-300 aC.

Pàg. 44-45: *Identifica el disseny que no pertany a una seca valenciana* | *Identifica el diseño que no pertenece a una ceca valenciana*

Ikalesken. Denari. 150-100 aC. (Inieta, Conca)

Pàg. 46-47: *Quina d'estes monedes no esmenta un governant?* | *¿Cuál de estas monedas no menciona a un gobernante?*

Arse-Saguntum. As. 130-72 aC.

Pàg. 48-49: *Quina d'estes monedes no inclou cap referència a València en la seua llegenda?*
¿Cuál de estas monedas no incluye en su leyenda ninguna referencia a Valencia?

Alfons III. Florí. València. 1448-1458.

Pàg. 50-51: *Quina d'estes denominacions fou exclusiva del Regne de València?* | *¿Cuál de estas denominaciones fue exclusiva del Reino de Valencia?*

Alfons II. Timbre. València. 1426.

Pàg. 52-53: *Identifica les dos monedes que indiquen amb una lletra o amb un símbol que foren encunyades en la ciutat de València*
Identifica las dos monedas que indican con una letra o un símbolo que se acuñaron en la ciudad de Valencia

Ferran VII. 4 reals. València. 1810.

Felip V. 4 maravedís. València. 1719.

Pàg. 54-55: *Identifica la moneda més falsificada de la història monetària valenciana* | *Identifica la moneda más falsificada de la historia monetaria valenciana*

Diner. València. Segle XVII.

Pàg. 56-57: *Identifica quina d'estes peces no és una fitxa* | *Identifica cuál de estas piezas no es una ficha*

Ibi. 25 cèntims. 1937.

Pàg. 58-59: *Identifica quina d'estes medalles no és valenciana* | *Identifica cuál de estas medallas no es valenciana*

Col·legi del Salvador. Compañía de Jesús. Zaragoza.

BI BLIO GRA FIA

ALMAGRO GORBEA, M.; PÉREZ ALCORTA, M. C.; MONEO, T. (2005). *Medallas españolas*. Real Academia de la Historia. *Catálogo del Gabinete de Antigüedades*, Madrid: Real Academia de la Historia.

BOADA SALOM, J. (2018). *Les medalles de proclamació de les terres de parla catalana: Catalunya, València i Balears (1724-1843)*. Barcelona: Institut d'Estudis Baleàrics.

CALICÓ ESTIVILL, X. (1988). *Monedas españolas desde Fernando e Isabel a Juan Carlos I: años 1474 a 1988*. Barcelona: Calicó.

CALICÓ ESTIVILL, X.; CALICÓ ESTIVILL, F.; TRIGO, J. (1994). *Numismática Española, Catálogo de todas las monedas emitidas desde Los Reyes Católicos a Juan Carlos I*. Barcelona: Calicó.

CANO CUESTA, M. (2005). *Catálogo de medallas españolas*. Museo Nacional del Prado. Madrid: Museo Nacional del Prado.

CARUANA Y REIG, J. (1933). "Medallero valenciano o sea catálogo de medallas". *Archivo de arte valenciano* 19, p. 53-76.

CARUANA Y REIG, J. (1934). "Medallero valenciano o sea catálogo de medallas (continuación)". *Archivo de arte valenciano* 20, p. 51-80.

CARUANA Y REIG, J. (1935). "Medallero valenciano o sea catálogo de medallas". *Archivo de arte valenciano* 21, p. 69-96.

CARUANA Y REIG, J. (1936). "Medallero valenciano o sea catálogo de medallas (continuación)". *Archivo de arte valenciano* 22, 1, p. 45-64.

CARUANA Y REIG, J. (1952). "Medallero valenciano o sea catálogo de medallas". *Archivo de arte valenciano* 23, p. 51-64.

CARUANA Y REIG, J. (1954). "Medallero valenciano o sea catálogo de medallas". *Archivo de arte valenciano* 25, p. 34-45.

CARUANA Y REIG, J. (1955). "Medallero valenciano o sea catálogo de medallas". *Archivo de arte valenciano* 26, p. 92-105.

CARUANA Y REIG, J. (1956). "Medallero valenciano o sea catálogo de medallas". *Archivo de arte valenciano* 27, p. 53-66.

CAYÓN, J. R. (2015). *Catálogo de fichas de casino españolas*. Madrid: Juan R. Cayón.

CERDÀ INSA, P. (2020): "La moneda antigua en Santa Magdalena de Polpís (Baix Maestrat Castelló) y la ceca de Abaril-

- tur". *Quaderns de prehistòria i arqueologia de Castelló* 38, p. 103-133.
- CRUSAFONT I SABATER, M. (2006). *Medalles commemoratives dels Països Catalans i de la Corona Catalano-Aragonesa (s. XV-XX)*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics: Institut d'Estudis Catalans.
- CRUSAFONT I SABATER, M. (2009). *Catàleg general de la moneda catalana: Països Catalans i Corona Catalano-Aragonesa (S. V aC- S. XX dC)*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics.
- CRUSAFONT I SABATER, M.; Comas Ezequiel, R. (1996). *El florí d'or català: Catalunya, València, Mallorca*. Barcelona: Asociación Numismática Española; Societat catalana d'estudis numismàtics.
- FRANCÉS VANÓ, D. (2010). "Un mig dirhem inèdit de Sa'd al-Dawla Hassan b. Muyahid de Dènia (430-432 AH / 1038-1040 dC)". *Acta numismàtica* 40, p. 39-43.
- FRANCÉS VANÓ, D. (2014). "A vueltas con Muciz Al - Dawla" *Revista Numismática OMNI*, Extra 1, 2014 (ejemplar dedicado a Las monedas hispano-musulmanas), p. 133-138.
- FRANCÉS VANÓ, D. (2017). "Aportació numismàtica a la Taifa de València: Abd-al-Azīz i les emissions del 435 al 442 AH amb i sense el nom Naḡaba". *Acta numismàtica* 47, p. 107-116.
- FRANCÉS VANÓ, D. (2018). "Contribució a la numismàtica de les taifes andalusines: Toledo, Dènia i València". *Acta numismàtica* 48, p. 109-114.
- IBÁÑEZ ARTICA, M. (2016). "Origen del árbol crucífero en las primeras emisiones monetarias de los reinos de Aragón y Pamplona". *Numisma* 260, p. 91-104.
- LLORENS FORCADA, M. M. (1987). *La ceca de Ilici*. València: Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- LLORENS FORCADA, M. M. (1987). "Estudio del número de cuños originales de la ceca de Ilici". *Lucentum* VI, p. 165-181.
- LLORENS FORCADA, M. M.; Ripollès Alegre, P. P.; Domenech Belda, C. (1997): *Monedes d'ahir, tresors de hui*. Serie Perfils del Passat, 2. Valencia: Museu de Prehistòria.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1929). *La ceca de Valencia y las acuñaciones valencianas de los siglos XIII al XVIII*. Valencia.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1937). *El florí d'or d'Aragó*. Valencia.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1941). "Sobre el numerario visigodo de la Tarraconense (Las cecas de Sagunto y Valencia en el primer tercio del siglo VII)". *Empúries: revista de món clàssic i antiguitat tardana* 3, p. 85-95.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1950). "Notas sobre los archivos de la Bailía, la Generalidad y la Gobernación del Reino de Valencia". *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* 44, p. 5-35.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1950-1951). "De nuevo sobre las acuñaciones valencianas de Fernando VII (1809-1811 y 1823)". *Saitabi* 8, p. 233-239.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1953). "Las acuñaciones de oro de los Reyes Católicos en Valencia posteriores a 1492". *Numisma* 7, p. 31-36.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1953). "Para el estudio de la política monetaria durante Carlos I y F. II. La situación en el Reino de Valencia de 1547 a 1566". *Numisma* 9, p. 49-58.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1956). "Documentos sobre el reinado de Carlos II". *Numisma* 21, p. 19-30.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1957). "El florí d'or d'Aragó de 1374 a 1392". *Numisma* 28, p. 39-51.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1957). *Llibre dels privilegis de la seca y Casa Real de la Moneda de sa Magestat de la Ciutat y Regne de València los quals se han vertit de lati en romans en lo any de la nativitat del senyor 1630*. Valencia.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1958). "El dieciocheno. Notas y documentos sobre un valor monetario del reino de Valencia durante Felipe III y Felipe IV (1598-1665)". *Numisma* 33, p. 27-71.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1958). "La situación monetaria en el Reino de Valencia durante Felipe IV y Carlos II (1621-1700)". *Numisma* 35, p. 33-63.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1958). "Notas documentales sobre la ceca de Valencia y la

- circulación monetaria durante Felipe II (1556-1598)". *Numisma* 31, p. 9-32.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1961-1962). "Del dinero de vellón al gros, en Cataluña, Valencia y Murcia. de 1291 a 1327 (Notas y documentos)". *Homenaje a Cayetano de Mergelina*, Murcia, p. 577-611.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1964). *Las monedas de Alfonso el Magnánimo*. Valencia.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1964). "Una versión romance del privilegio de la ceca de Barcelona de 1339, hecha para la de Valencia en 1369". *Numisma* 66, p. 21-29.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1972). "Las marcas de lugarteniente de tesoro general y del maestro de la ceca en la de Valencia en 1459-1522". *Gaceta Numismática* 25, p. 16-18.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1974). "Acerca de los marcos de los países de la Corona de Aragón y, en especial, del de Valencia". *Numisma* 120-131, p. 397-428.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1975). "La tradición numaria de Valencia y la creación del Laboratorio de Arqueología de su Universidad". *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* 11, p. 41-73.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1976). "El flori d'or d'Aragó. La ceca de Valencia". *Acta Numismática* 6, p. 167-189.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1977). "La moneda de los Reinos de Valencia y Mallorca". *Numisma* 147-149, p. 123-148.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1977). *La moneda del Reino de Valencia. I. De Jaime I a la Germania (1238-1522)*. Valencia.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1977). "La moneda del Reino de Valencia. II. Desde el fin de la Germania hasta Carlos II (1522-1700)". Valencia.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1978). *La moneda del Reino de Valencia. III : De la guerra de Sucesión a la de por la Independencia*. Valencia.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1979). *La moneda del Reino de Valencia. IV. Los reinados de Fernando VII e Isabel (1808-1833-1868)*. Valencia.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1980). "Numismática Valenciana". *Numisma* 162-64, p. 177-205.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1981). "Acerca de la equivalencia de la lliura valenciana medieval". *Gaceta Numismática* 63, p. 18-21.
- MATEU Y LLOPIS, F. (1986). "Documentos monetarios de Jaime I del Ms. Real, 9 del Archivo de la Corona de Aragón". *Estudios en homenaje al Dr. Antonio Beltrán Martínez*, Zaragoza, p. 969-981.
- MILES, G. C. (1950). *The Coinage of the Umayyads of Spain*. New York: The American Numismatic Society.
- MILES, G. C. (1952). *The coinage of the Visigoths of Spain. Leovigild to Achila II*. New York : American Numismatic Society in co-operation with the Hispanic Society of America.
- MILES, G. C. (1954). *Coins of the Spanish Muluk al-Tawa'if*. New York: The American Numismatic Society.
- PERELLÓ ZABALA, J. L.; Torres, D.; Macías Serrano, F. (2018). *Fichas de Casinos Españoles. Sociedades y juego. 1890/1960*. Amurrio: Juan Luis Perelló.
- PETIT, R. (1981). *Nuestras monedas. Las cecas valencianas*. Valencia: Vicent García.
- PETIT, R.; ALEDÓN, J. M. (1983). *Catálogo de las Monedas Valencianas y medallas valencianas de los Reyes de España*. Valencia: J. M. Aledón.
- PLIEGO VÁZQUEZ, R. (2009). *La moneda visigoda*. Sevilla: Universidad de Sevilla.
- PRIETO Y VIVES, A. (1926). *Los reyes de Taifas. Estudio histórico-numismático de los musulmanes en el siglo V de la Hégira*. Madrid: imprenta de Maestre.
- RAMÓN, J. C.; RODRÍGUEZ CASANOVA, I.; CANTO GARCÍA, A. (2018). *Medallas de la Historia de España. Volumen II. De Carlos II a Carlos III*. Madrid: Real Casa de la Moneda.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P. P. (1979). "La ceca de Celin. Su posible localización en relación con los hallazgos numismáticos". *Saguntum* 14, p. 127-137.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P. P. (1980). "Estudio numismático del poblado ibérico Los Villares (Caudete de las Fuentes, Valencia). Nuevos hallazgos de la ceca de Kelin". *Numisma* 165-167, p. 9-22.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P. P. (1988). *La ceca de Valentia*. València: Generalitat Valen-

- ciana, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P. P. (2001). "Historia Monetaria de la ciudad ibérica de Kelin". *Los Iberos en la Comarca de Requena-Utiel (Valencia), Lucentum*, Anejo 4, p. 105-115.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P. P. (2004). "La moneda en Ilici". *Iberia, Hispania, Spania: una mirada desde Ilici*, Alicante, p. 197-206.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P. P. (2007). *Las acuñaciones de la ciudad ibérica de Saitabi*, Valencia.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P. P. (2017). "Kili, An Elusive Iberian Mint". *Rome et les provinces : monnayage et histoire: mélanges offerts à Michel Amandry*, p. 57-71.
- RIPOLLÈS, P. P.; GOZALBES, M.; FRANCÉS, D.; SENDRA, J. A. (2020). "La colección Vidal Valle y su publicación digital", *Homenaje a Josep Pellicer i Bru* (F. Retamero y J. M. de Francisco, eds.), Barcelona, p. 303-316.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P. P.; LLORENS FORCADA, M. M. (coords.). (1999). *Els diners van i vénen*. Serie Perfiles del Passat, 6. Valencia: Museu de Prehistòria.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P. P.; LLORENS FORCADA, M. M. (2002). *Arse-Saguntum. Historia monetaria de la ciudad y su territorio*. Sagunto: Bancaja.
- RUIZ TRAPERO, M. (2003). *Catálogo de la colección de medallas españolas del Patrimonio Nacional. Carlos I - Fernando VII (1516-1833)*. Madrid: Patrimonio Nacional.
- RUIZ TRAPERO, M. (2010). La colección de medallas extranjeras del Patrimonio Nacional. Catálogo de las colecciones francesa e italiana. Francia (Luis XI-Luis XVII). Madrid: Patrimonio Nacional.
- SENDRA IBÁÑEZ, J. A. (2006). "Sistematització dels diners valencians amb data de l'època dels àustries 1610-1706: presentació del diner de l'arxiduc Carles". *Acta numismàtica* 36, p. 155-174.
- SENDRA IBÁÑEZ, J. A. (2007). "Les encunyacions a molí de Carles II a València. 1682-1683". *Acta numismàtica* 37, p. 159-167.
- SENDRA IBÁÑEZ, J. A. (2008). "Las acuñaciones de plata en Valencia durante el reinado de Carlos II". *Archivo de Prehistoria Levantina* 27, p. 339-360.
- SENDRA IBÁÑEZ, J. A. (2011). "Los dieciochenos valencianos con fecha 1610: tipologías y propuesta de atribución cronológica". *Ars metallica: monedas y medallas* (J. Torres, coord.), Nules-Valencia, 25-27 de octubre de 2010, p. 971-996.
- SENDRA IBÁÑEZ, J. A. (2013). "Dues variants inèdites de florins de la seca de València". *Acta numismàtica* 43, p. 99-101.
- SENDRA IBÁÑEZ, J. A. (2017). "El diners valencians entre 1592 i 1609: el diner de Felip I amb marques S-S". *Acta numismàtica* 47, p. 195-202.
- TURRÓ I MARTÍNEZ, A. (1995). *El paper moneda del País Valencià 1936-1939 (i altres signes monetaris emesos durant la guerra 1936-1939)*, Catarroja-Barcelona-Palma.
- VICO MONTEOLIVA, J.; CORES GOMENDIO, M. C.; CORES URÍA, G. (2005). *Corpus Nummorum Visigothorum. Ca. 575-714. Leovigildus-Achila*. Madrid: Jesús Vico Monteoliva.
- VILLARONGA GARRIGA, L. (1967). *Las monedas de Arse Saguntum*. Barcelona : Instituto Antonio Agustín de Numismática del Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- VILLARONGA GARRIGA, L. (1980). "Sistematització de les monedes de bronze de Ikalkusken, Kelin i Urkesken". *Acta numismàtica* 10, 1980, p. 41-60.
- VILLARONGA GARRIGA, L. (1988). *Els denaris ibèrics d'Ikalkusken*. Valencia: Generalidad Valenciana, Consejería de Cultura Educació y Ciència.
- VILLARONGA GARRIGA, L. (1994). *Corpus nummum Hispaniae ante Augusti Aetatem*. Madrid: José Antonio Herrero.
- VILLARONGA GARRIGA, L.; BENAGES OLIVÉ, J. (2011). *Ancient Coinage of the Iberian Peninsula / Les Monedes de l'Edat Antiga a la Península Ibèrica*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Institut d'Estudis Catalans.
- VIVES ESCUDERO, A. (1893). *Monedas de las dinastías árabe-españolas*. Madrid: Establecimiento tipográfico de Fortanet.
- VIVES ESCUDERO, A. (1924-1926). *La moneda hispánica*. Madrid: Real Academia de la Historia.

